

Jelige: A környezet védelme a mi generációnk kihívása

Arany, ami nem fénylik

Az illegális hulladékkereskedelem és -lerakás bűncselekményeinek vizsgálata az Európai Unió jogában, különös tekintettel az elektronikus hulladéokra

Kézirat lezárásának dátuma: 2022.12.07.

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés	2
I./1.	Bevezető gondolatok	2
I./2.	Célkitűzések meghatározása	3
II.	Környezet elleni bűncselekmények szabályozása az Európai Unióban	5
II./1.	Történeti áttekintés	5
II./2.	Az Irányelv utóélete	7
II./3.	EU-s tagállamok irányelvi átültetése:	9
II./4.	Releváns irányelvek a hulladékgazdálkodással kapcsolatosan	10
III.	Az illegális hulladékkereskedelem és -lerakás bűncselekményeinek bemutatása	11
III./1.	Bűncselekményhez tartozó elkövetési magatartások köre	11
III./2.	A bűncselekmény általános jellemzői	12
III./3.	Hulladékkereskedelem és -lerakás mint környezet elleni bűncselekmény	15
III./4.	Hulladékkereskedelem és -lerakás mint gazdasági bűncselekmény	17
IV.	Az elektronikus hulladékkal megvalósuló bűncselekmények	19
IV./1.	Az elektromos és elektronikus hulladék fogalma	19
IV./2.	Az elektronikus és elektromos hulladékok illegális szállítása	20
V.	Az Európai Unió Bírósága előtt felmerülő bűncselekmények esetjogának elemzése	23
V./1.	C-624/17. sz. ügy	24
V./2.	C-487/17–C-489/17. sz. egyesített ügyek	25
V./3.	A C-259/05. sz. ügy	26
V./4.	Összegzés	27
VI.	De lege ferenda javaslatok	28
VI./1.	Hatékony, arányos és visszatartó erejű szankció	28
VI./2.	Egyéb bűncselekményekkel való kapcsolódásának felismerése	31
VI./3.	Ösztönözni és erősíteni a tagállami eljárásokat	32
VI./4.	Kedvezőbbé tenni a legális hulladékgazdálkodást	32
VI./5.	Fogalmi keretek tisztázása	33
VII.	Az Európai Unió bűnügyi együttműködésének jövőképe	33
IX.	Irodalomjegyzék	36

I. Bevezetés

I./1. Bevezető gondolatok

„*A Földet nem apáinktól örököltük, hanem unokáinktól kaptuk kölcsön*”¹ – szól a mondás, amely David Brower környezetvédelmi aktivistától származik. Ugyanakkor, manapság a szemük szinte már hozzászokott az utcákon heverő szeméthegekhez, az óceánokat tekintve, pedig már öt, úgynevezett „szemétszigetet” tartanak számon. A civilizáció ugrásszerű fejlődésével arányosan környezetünk folyamatos hanyatlással küzd. Környezetünk védelme globális összefogást igényel, ennek megvalósítása azonban nem egyszerű feladat. A környezetvédelem fontos szegmensét képezi a hulladék problémájára való válaszadás, amely több szakágat is érint. A szakágak közül nagy szerepet tulajdoníthatunk a jognak, ugyanis a jogszabályok adta keretek képesek szembetűnő változásokat eszközölni. Mivel globális problémáról beszélünk, így egy-egy állam megfelelő jogi szabályozása nem elegendő, nemzetközi szinten érdemes a kérdéssel foglalkozni. Emiatt dolgozatomban én is az Európai Unió (továbbiakban: EU) ezzel kapcsolatos szabályozásait kívánom górcső alá venni. A jogi szabályozásokon belül a büntetőjog meghatározó szerepét kívánom kiemelni, amely nem egy régóta fennálló, ellenben rendkívül fontosnak mondható terület az EU-s törekvésekben belül. A tagállamok sokáig a büntetőjogot nemzeti szuverenitásuk védőbástyájának gondolták, emiatt a kezdeti európai integrációs törekvésekben nem jelent meg ezen jogterület harmonizálása. Az EU-s büntetőjog szorosabbra fűzése a Római Szerződés céljaként meghatározott közös piac kialakítása miatt vált szükségessé, hiszen ezen szerződés bevezette a négy alapszabadság² intézményét. Az ezáltal biztosított szabad mozgás, valamint a belső határok eltörlése folytán nőtt a biztonsági kockázat, mivel annak előnyeit nem csupán a törvénytisztelő uniós polgárok, hanem a bűnözők is ki tudják használni. A belső piac megteremtésével a bűncselekmények transznacionális jellege jelentősen megnövekedett, illetve újfajta, komplex bűntettek is elterjedtek, mint például a pénzmosás, embercsempészet és a szervezett bűnözés egyéb formái. Erre a megnövekedett transznacionális bűnözésre az akkori bűnügyi együttműködés nem tudott megfelelő választ adni. Amíg a bűnözők a tagállamok között szabadon mozogtak, addig a nemzeti igazságszolgáltatási szervek kizárólag az országhatáraikon belül járhattak el. Ezt a problémát észelve a tagállamok rájöttek, hogy a határokat átívelő bűnözés elleni fellépés csak

¹Eredeti nyelven: “We don't inherit the earth from our ancestors, we borrow it from our children.”— David Brower <https://wwf.hu/archiv/kornyezeti-neveles> (Megtekintés dátuma: 2022.09.10.)

²Négy alapszabadság: az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a személyek szabad áramlása

akkor lehet hatékony, ha a büntetőjog területén is együttműködnek egymással. Az együttműködés esetén pedig kiemelt fontossága van annak, hogy a nemzeti büntető anyagi, illetve eljárásjogi szabályok a lehető legjobban közelítsenek egymáshoz. Amennyiben ennek a tagállamok nem tesznek eleget, a bűnelkövetők illegális tevékenységükre azt az országot keresik meg, ahol a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás esélye a legkevesebb, illetve ahol a büntetés-végrehajtás szabályai kedvezőbbek. Ezt a jelenséget nevezik „forum shoppingnak”, amely szintén megmutatja a nemzeti büntetőjog harmonizálásának szükségességét.³ Az EU-ban a büntető anyagi jogi jogharmonizációt illetően a 2009-ben hatályba lépett Lisszaboni Szerződés hozott nagymértékű változást, mivel meghatározta és jelentősen kiterjesztette az EU büntetőjogi jogharmonizációs céljainak jogalapját.⁴ Ez a bűnügyi integrációs folyamat adja az alapját azon vizsgálódási körnek, hogy az EU hogyan és milyen mértékben képes segíteni a tagállamok bűnügyi együttműködési céljait, illetve ez mekkora befolyással bír az egyes bűncselekmények nemzeti szabályozására.

I./2. Célkitűzések meghatározása

A témaválasztásom indoka, hogy maga a „hulladékprobléma” – annak minden ágazatával – a társadalom által nem kedvelt terület, és habár az egyik legégetőbb globális probléma, hogy fogyasztó társadalomként rengeteg hulladékot halmozunk fel magunk körül⁵, mégsem kelti fel a figyelmünket és ezen terület problémáitól eltekintünk. Kutatásaim során azt tapasztaltam, hogy az EU palettáján a mostani és elkövetkező években is szerepel a hulladékgazdálkodás témaköre, viszont ez leginkább a gazdasági vonzatát és egy-két környezetvédelmi oldalát emeli ki. Az EU már évekkel korábban is foglalkozott az egyre csak halmozódó hulladék problematikájával, de célkitűzéseinek várt eredményei elmaradni látszanak.⁶ A felmérések

³UDVARHELYI BENEC: *Büntető anyagi jogi jogharmonizáció az Európai Unióban*. Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXI. pp. 295–296.o. (Letöltés dátuma: 2022.10.26.)

⁴NAGY JUDIT: *Közös nyomozócsoportok az Európai Unió tagállamai közötti bűnügyi együttműködésben*. 2010. 6-53.o. (Letöltés dátuma: 2022.10.23.)

⁵Felmérések szerint, évente több mint 2 milliárd tonna hulladékot dobunk el és ez a szám a későbbi években növekedni fog <https://www.theworldcounts.com/challenges/planet-earth/state-of-the-planet/world-waste-facts> https://datatopics.worldbank.org/what-a-waste/trends_in_solid_waste_management.html (Megtekintés dátuma: 2022.09.23.)

⁶https://ec.europa.eu/environment/archives/youth/waste/waste_what_the_eu_does_hu.html (Megtekintés dátuma: 2022.09.23.)

alapján nem az a tendencia érezhető, hogy a szemétermelés csökkenne⁷, valamint a szennyezők továbbra sem érdekeltek abban, hogy környezettudatosabban végezzék tevékenységüket.

A témaválasztásomat szintén indokolja, hogy magyar szakirodalom a témában nem igazán fellelhető, csupán néhány tanulmány szól a bűncselekmény vizsgálatáról, holott az Europol kimutatásai alapján, a legtöbb Észak-Európából származó mérgező hulladék Európán belül Dél-Délkelet-Európába és a Nyugat-Balkánra, köztük Magyarországra kerül elszállításra.⁸

Dolgozatom fókusza tehát az EU-ban megvalósuló „hulladékbűnözésre”⁹ és annak szabályozására helyeződik, amelyet komplex módon kívánok elemezni, különös tekintettel az elektromos és elektronikus hulladéokra megvalósuló tevékenységekre. Emellett célkitűzésem, hogy e dolgozat segítse a témában való eligazodást, bemutassa a helyes jogelméleti alapokat, eloszlasson egy-két kételyt vagy épp megerősítsen néhány felvetést, esetleg új gondolatokat serkentsen. A kutatási kérdéseim elsősorban elméleti jellegűek, a judikatúra és a szakirodalom széleskörű, átfogó, mélyreható feldolgozásával kívánom vizsgálni. A vizsgálódás fókuszába eső terület kapcsán több kutatási kérdés került megfogalmazásra. Első kérdés az EU-s irányelvekre vonatkozik, miszerint a jelenleg hatályos, e kérdést érintő irányelvek mennyiben járulnak hozzá a hulladékbűnözés visszaszorításához, illetve megfelelnek-e ezen célnak. Másik kutatási kérdésem, hogy mi az oka a bűncselekményt jellemző magas látenciának. A dolgozat témájának elemzését a kérdéskört érintő EU-s irányelvek bemutatásával kezdem. Ezek ismertetését követően kívánok rátérni a bűncselekmény mélyebb analízisére, amelyben szélesebb körben kitérek az elektromos és elektronikus hulladéokra elkövetett tevékenységekre. A dolgozatban bemutatásra kerül néhány fontosabb EU-s jogeset is. Ezeket követően az általam feltett kérdések megválaszolására kerül sor, és majd igyekszem javaslattal élni az esetleges problémás elemek orvoslását illetően.

A dolgozatomban nem foglalkozok részleteiben a magyar Btk. vonatkozó tényállásaival, mivel célkitűzésem az európai követelményrendszer bemutatása, illetve az itt tárgyalt

⁷Lásd például az Eurostat elektromos és elektronikus hulladéokra készített statisztikája: A 2011. évtől 2019-ig az EU-ban forgalomba hozott elektromos és elektronikus berendezések mennyisége a 2011. évi 7,6 millió tonnáról 2019-re 11,2 millió tonnára emelkedett.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Waste_statistics_-_electrical_and_electronic_equipment#Electronic_equipment_.28EEE.29_put_on_the_market_and_WEEE_processed_in_the_EU (Megtekintés dátuma: 2022.09.23.)

⁸<https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-warns-of-increase-in-illegal-waste-dumping> (Megtekintés dátuma: 2022.09.23.)

⁹A külföldi szakirodalom a hulladékkal kapcsolatos bűncselekményekre összefoglalóan „waste crime”-ként hivatkozik, így dolgozatomban én is e kifejezés magyar megfelelőjét használom.

bűncselekményekkel kapcsolatos európai helyzetkép feltárása. További kutatásaimban a magyar anyagi büntetőjog uniós követelményeknek való megfelelését fogom vizsgálni.¹⁰

II. Környezet elleni bűncselekmények szabályozása az Európai Unióban

II./1. Történeti áttekintés

Az EU égisze alatt a környezetet károsító bűncselekmények elleni küzdelem nem tekint vissza hosszú múltra, ugyanis az első nagyobb lépésként megemlíthető környezet büntetőjog általi védelméről szóló kerethatározat (továbbiakban: Kerethatározat) is csupán 2003-ra datálható.¹¹ Ezen kerethatározatnak az előzménye - az EU-tól eltérő szervezethez - az Európa Tanácshoz¹² köthető, amely 1998-ban elfogadta a környezet büntetőjogi védelméről szóló egyezményt. Maga az EU-s kerethatározat is utal az egyezmény figyelembevételére rendelkezéseinek megfogalmazásakor¹³, valamint az egyezményben megfogalmazott öt bűncselekményi kör alapján véve átkerült a fenti Kerethatározatba, továbbá a későbbi környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2008/99/EK irányelvbe (a továbbiakban: Irányelv) is megtalálhatóak ezen bűncselekményi körök.

Az EU Tanácsa (továbbiakban: Tanács) által meghatározott Kerethatározat tervezeteinek kidolgozása 2000-ben indult, ezzel egyidejűleg azonban ugyanezen témában az Európai

¹⁰ Lásd különösen: KÖHALMI LÁSZLÓ: *A környezeti biztonság büntetőjogi és rendészeti aspektusai*. In: Tanulmányok a "Biztonsági kockázatok - rendészeti válaszok" című tudományos konferenciáról. Szerk.: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport. 2014. 406 p. pp. 55-60., 6 p.

ELEK BALÁZS: *A környezet és a természet elleni bűncselekmények (Btk. 241-243.§, 249-250.§)* In: Európai és Nemzetközi hatások a büntetőjogban. Szerk.: Elek Balázs - Horváth Tóth Imola - Rozsnyai Balázs - Somogyi Gábor - Somogyi Zoltán. 2018. 255 p. pp. 158-177., 20 p.

GÖRGÉNYI ILONA - UDVARHELYI BENCE: *A környezeti bűncselekmények megítélésének változásai a hazai büntetőjogban*. In.: Miskolci Jogi Szemle, A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Folyóirata. 2019. 2. különszám, 1. kötet pp. 316-336. 21 p.

DOMOKOS ANDREA: *A természet, környezet büntetőjogi védelme* 2022. 224 p.

KÖHALMI LÁSZLÓ: *A környezet és a természet elleni bűncselekmények* In: A negyedik magyar büntetőkódex régi és újabb vitakérdései. Szerk.: Hollán, Miklós - Barabás A. Tünde. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Országos Kriminológiai Intézet. 2017. 384 p. pp. 327-341., 15 p.

¹¹ Az Európai Unió Tanács 2003. január 27-i 2003/80/IB kerethatározata a környezet büntetőjog általi védelméről OJ L 29, 5.2.2003, 55-58.o. CELEX-32003F0080

¹² Az európai büntetőjog alakulása tekintetében fontos megemlíteni, hogy habár az Európa Tanács és az Európai Unió nem ugyanazon szervezet, de az Európai Unió tagállamai egyben az Európa Tanács tagállamai is, így az Európa Tanács nagy hatással van/lehet az Európai Unió jogalkotásra

¹³ A Tanácsnak a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2003/80/IB kerethatározata preambulum (10) bekezdés: „1998.november 4-én az Európa Tanács elfogadta a környezet büntetőjog általi védelméről szóló egyezményt, amelyet figyelembe vettek e jogi eszköz rendelkezéseinek megfogalmazásakor.”

Bizottság (továbbiakban: Bizottság) is jogszabályalkotásba kezdett és 2001-ben irányelvjavaslatot fogadott el a környezet büntetőjog általi védelméről. Ezzel a párhuzamos munkával kezdődött el a két intézmény közötti hatásköri vita a környezet büntetőjogi védelmének kérdéséről („pillérek” harca). Ennek kimenetül fogadták el végül 2003. január 27-én a környezet büntetőjog általi védelméről szóló Kerethatározatot. E Kerethatározat azonban 2005-ben megsemmisítésre került az Európai Bíróság (továbbiakban: Bíróság) által formai, alaki indokokra hivatkozva, illetve a hatáskör túllépése miatt. Az Irányelv elfogadásáig a környezet büntetőjog általi védelme és a hatásköri konfliktus megoldása a Lisszaboni Szerződés általi egyértelműsítés volt, amely kimondta az EU büntetőjogi jogalkotási jogosultságát, illetve azt, hogy a tagállamokat büntetőjogi rendelkezések megalkotására kötelezheti és az Európai Parlament, valamint a Tanács a büntetőjog terén irányelvekkel szabályozási minimumokat szabhat meg.¹⁴

E folyamatok mentén született meg végezetül a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2008/99/EK irányelv.¹⁵ Ezen Irányelv minimumszabályokat fogalmaz meg, ugyanakkor a tagállamok dönthetnek szigorúbb fellépésről. A 3. cikkben összesen kilenc bűncselekményről határoz, amelyeket a tagállamoknak saját nemzeti jogukba át kellett ültetniük, illetve ezen cselekményi formákra kellett visszatartó erővel bíró szankciókat kiszabniuk.

Az irányelv az alábbi kilenc tényállást tartalmazza:

- *anyagok, vagy ionizáló sugárzás levegőbe, talajba, vagy vízbe történő kibocsátása,*
- *hulladék gyűjtése, szállítása, hasznosítása vagy ártalmatlanítása,*
- *a nem elhanyagolható mennyiségben végzett hulladékszállítás,*
- *olyan üzem működtetése, amelyben veszélyes tevékenységet végeznek, illetve veszélyes anyagokat vagy készítményeket használnak vagy tárolnak,*
- *nukleáris anyagok, vagy más veszélyes radioaktív anyagok gyártása, kezelése, felhasználása,*
- *védett, vadon élő állat, vagy növényfajok megölése, elpusztítása, birtoklása vagy*

¹⁴MARSOVSZKI SÁRA LILI – SZIEBIG ORSOLYA JOHANNA: *Az ökokidum és a klímaváltozás elleni küzdelem összefüggései*. In.: A klímaváltozás hatásaiból eredő kihívások. Szerk.: Sziebig Orsolya Johanna, Tóth Zoltán Balázs., Külügyi Műhely Alapítvány. 2022. 254.o.

¹⁵Az Európai Parlament és a Tanács 2008. november 19-i 2008/99/EK irányelve a környezet büntetőjog általi védelméről HL 328, 6.12.2008, 28–37.o. CELEX-32008L0099.

begyűjtése,

- *védett, vadon élő állat-, vagy növényfajok példányaival, azok részeivel vagy származékaival való kereskedelem,*
- *bármely magatartás, amely valamely védett területen található élőhely jelentős állagromlását okozza,*
- *ózonkárosító anyagok gyártása, behozatala, kivitele, forgalomba hozatala, vagy felhasználása.*

Ezen büntetni rendelt cselekmények további kritériuma, hogy a cselekmény alkalmas legyen arra, hogy bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, illetve a levegő, talaj, vagy víz minőségének, vagy az állatoknak, illetve növényeknek a jelentős károsodását okozza.¹⁶

II./2. Az Irányelv utóélete

2020-ban az Európai Bizottság által kiadásra került egy átfogó értékelés¹⁷, amelyben több fontos kritikát és javaslatot is megfogalmaztak a környezet elleni bűncselekmények szabályozására vonatkozóan. A dokumentum meghatározása alapján, az értékelés egyik fő célja *„annak felmérése, hogy az Irányelv célkitűzései teljesültek-e, és hozzájárulnak-e a környezetvédelem javítására irányuló általános célkitűzéshez a környezeti bűnözés csökkentése révén”*. A munkadokumentum továbbá operatív következtetéseket is megfogalmaz, valamint javaslatokat tesz a lehetséges további intézkedésekre. Kiemelték, hogy minden kétséget kizáróan szükség van a környezet büntetőjogi eszközökkel való védelmének megerősítésére, ugyanis statisztikáik szerint, a környezeti bűnözés növekvő tendenciát mutat és ezt támasztja alá az Eurojust kimutatása is, amely alapján a hulladék illegális kereskedelme a legsúlyosabb környezeti bűncselekmények közé tartozik. A javaslat a környezeti bűnözésre vonatkozó EU-s jogi keretet kívánja pontosítani, növelve ezzel a jogbiztonságot. Kiemelt érdeke, hogy a környezetet súlyosan károsító bűncselekmények látenciája csökkenjen és az elkövetőket büntetőeljárás alá vonják. A látencia csökkenése hosszútávon várhatóan visszatartó hatást gyakorol a potenciális elkövetőkre és csökkenti a környezeti visszaélések előfordulását.¹⁸ Az

¹⁶2008/99/EK 3. cikk

¹⁷Európai Bizottság: Commission Staff Working Document Evaluation of the Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (Environmental Crime Directive), 2020

¹⁸Sajtóközlemény (2021) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/qanda_21_6745

irányelvjavaslat a céljainak eléréséhez többek között szigorítaná a hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciók meghatározására vonatkozó általános követelményeket és megadná a büntetési tétel felső határának legkisebb mértékét. Ezalapján „a tagállami jogalkotóknak a kevésbé súlyos elkövetési magatartások esetén legalább négyéves, a többi büntetendő cselekmény esetén pedig legalább hatéves felső határt kellene meghatározniuk, ha pedig a bűncselekmény valamely személy halálát vagy súlyos sérülését okozza vagy okozhatja, a büntetési tétel maximumának legalább tíz év szabadságvesztésnek kellene lennie”. Emellett további szankciókat is kilátásba helyez, ilyen például „a tagállamokat a környezet adott időn belüli helyreállítására kötelezés, közfinanszírozásból való ideiglenes vagy végleges kizárás, a bűncselekmény elkövetésére használt létesítménytípus irányításától való eltiltás, a bűncselekmény elkövetését eredményező tevékenységek végzésére vonatkozó engedélyek és felhatalmazások visszavonása, a választott vagy közhivatali tisztségek betöltésétől való ideiglenes eltiltás, valamint az ítéletre vagy az alkalmazott szankciókra vagy intézkedésekre vonatkozó bírósági határozat nemzeti vagy uniós szintű közzététele”.¹⁹

A javaslat mellett egy EU-s konzultáció is elindult a Bizottság által, amelyben fel kívánták térképezni mind a témában szakértő, mind a témában laikus EU-s polgárok²⁰ véleményét, valamint tapasztalatát, azon kérdésre koncentrálva, hogy miként lehetne hatékonyabbá tenni és esetlegesen bővíteni az Irányelvben foglaltakat. A résztvevő felek kérdőíven keresztül, illetőleg hozzászólással segíthették a vizsgálat eredményességét.²¹ Ezeknek az analizálása után elmondható, hogy a korábban bemutatott javaslattal egyezően, a véleményezők szerint sem megfelelő az Irányelv jelen formájában, annak megváltoztatása több szempontból is szükséges lehet. A teljesség igénye nélkül kiemelendő néhány fontosabb szempont: a végrehajtás hatékonyságának növelése, helyreállító igazságszolgáltatási rendszer bevezetése, a tagállamok közötti együttműködés megerősítése, a bűncselekmények fogalmának tisztázása és egyértelműsítése, valamint az egyszerű gondatlanság büntetendővé tétele is.²² Fontos továbbá megemlíteni, hogy a véleményezők szerint sem tesznek eleget a tagállamok által kiszabott szankciók az Irányelv által meghatározott hatékony, arányos és visszatartó erőjű büntetőjogi

¹⁹UDVARHELYI BENEC: *Az Európai Unió környezetvédelmi büntetőjogának fejlődési tendenciái és legújabb eredményei* In.: Ügyészeti Szemle 2022/03 VII. évfolyam 3. szám. 2022. 95-96.o.

²⁰Ezen meghatározás alapján a konzultáció az alábbi csoportokat határozza meg: tudományos/kutatóintézet, környezetvédelmi politikáért felelős kormányzati hatóság, nemzeti ügyészek és ügyészi szakmai hálózatok, nemzeti bírák és bírák szakmai hálózata, nemzeti bűnüldözési szakemberek vagy bűnüldözési szakmai hálózatok, helyi/regionális hatóságok, környezeti bűnügyekben eljáró európai vagy nemzetközi szervek, nem kormányzati szervezetek, vállalkozások/iparágak vagy vállalkozói/iparági szövetségek, fogyasztói szervezetek és polgárok.

²¹Környezeti bűnözés – a környezet büntetőjog általi védelméről szóló uniós szabályozás javítása, Európai Bizottság Konzultáció.

²²Government Offices of Sweden, Ministry of the Environment, 2021. 1-2.o. (Megtekintés dátuma: 2022.11.02.)

szankció követelményének, így azok is szigorításra szorulnak²³, illetve némely bűncselekmény vonatkozásában az autonóm bűncselekményként való meghatározásának igénye is felmerült.²⁴ A javaslat, valamint a konzultáció is rámutat tehát azon EU-s igényre, hogy az Irányelv is szigorításra szorul, illetve a tagállamok együttműködése elengedhetetlen a környezetünk védelme érdekében.²⁵

II./3. EU-s tagállamok irányelvi átültetése:

A fentebb már hivatkozott értékelési dokumentum több szemszögből is górcső alá veszi a tagállamokban megvalósuló átültetést és az ez alapján kialakított nemzeti szabályozást.

A tagállamok átültetési módszere alapján négy típust különböztet meg a dokumentum. Eszerint az átültetés megvalósult:

- (a) büntető törvénykönyvön keresztül;
- b) környezetvédelmi jogszabályokon keresztül;
- c) kombinált átültetés ágazati jogszabályokon és a büntető törvénykönyvön keresztül;
- d) külön jogszabályon keresztül.

A nemzeti szabályozások vizsgálata után megfigyelhető, hogy a rendelkezések valóban szerteágazóak és sokfélék. A legnagyobb különbségeket a fogalmak meghatározásánál, valamint a szankciónál találhatunk. A fogalmi elemeknél kiemelendő a jogellenesség, a jelentős kár, a nem elhanyagolható mennyiség, valamint a jelentős romlás meghatározása. Példaként említve, a jelentős kár tekintetében némely tagállam gazdasági szempontból határozza meg e fogalmi elem jelentését, azonban más állam inkább ökológiai károkra összpontosít. A jelentős mennyiség alkalmazásával a tagállamoknak pedig lehetősége van korlátozni a büntetőjogi felelősséget azzal, hogy a jelentéktelen mennyiségű hulladékszállítást nem tekinti bűncselekménynek. A legtöbb tagállam azonban nem kötötte a büntetőjogi felelősséget az illegálisan szállított hulladék mennyiségéhez. Ezek a tagállamok az ügyészség értékelésére hagyatkoznak abban, hogy egy eset kellően súlyos-e ahhoz, hogy büntetőeljárás induljon ellene.

²³Sanchis Carles, María Jesús, Ref. Ares(2021)1221866 - 12/02/2021, 2021. 2.o. (Megtekintés dátuma: 2022.11.01.)

²⁴Essen, O.F. (2021). *Operationalising effective public enforcement of environmental law in the EU, with a focus on England and Wales, Germany and the Netherlands*. Ref. Ares (2021)3048078 - 07/05/202, 2021. 2.o. (Megtekintés dátuma: 2022.11.01.)

²⁵MARSOVSZKI SÁRA LILI – SZIEBIG ORSOLYA JOHANNA, 264.o.

A szankciók alkalmazása és megléte esetén pedig szintén nagyobb egyenlőtlenségekkel találkozhatunk, ugyanis van olyan tagállam, amely leginkább a pénzbüntetés szankcióját preferálja,²⁶ azonban van olyan tagállam is, ahol a szabadságvesztés igen súlyos mértékeket ölthet.²⁷ A közigazgatás súlya és az azzal kapcsolatosan kiszabható intézkedések köre is eltérő, valamint a jogi személyek felelőssége is másképp alakul a tagállamok nemzeti jogában.²⁸

II./4. Releváns irányelvek a hulladékgazdálkodással kapcsolatosan

Fontosabb irányelvként említhető meg a már bemutatott mellett, az Európai Parlament és Tanács 2018/851, valamint 2012/19 irányelve. Az előbbi irányelv a 2008/98/EK irányelvet hivatott módosítani.²⁹ A 2018/851 irányelv több kardinális kérdést is szabályozás alá vett. A teljesség igénye nélkül bemutatva, ezen irányelv hulladékhierarchiát hozott létre, amely célja a hulladékkeletkezés és -kezelés káros hatásainak minimalizálása és az erőforrás hatékonyságának javítása. Megerősítette a „szennyező fizet” elvet, amely által a hulladék eredeti termelőjének kell megfizetnie a hulladékgazdálkodás költségeit. Bevezette a kiterjesztett gyártói felelősséget és különbséget tett hulladékok és melléktermékek között. Tételesen kimondta, hogy a hulladékgazdálkodás nem jelenthet kockázatot a vízre, a levegőre, a talajra, a növény- vagy állatvilágra, és nem okozhat kellemetlen zajt vagy szagot, továbbá nem károsíthatja a tájat vagy a különleges érdeklődésre számot tartó helyeket. Szabályozta továbbá azt is, hogy a hulladéktermelőknek vagy -birtokosoknak maguknak kell kezelni a hulladékot, vagy azt át kell adniuk hivatalosan elismert üzemeltetőknek. Mindkettő tevékenysége engedélyköteles, az engedélyt pedig időszakosan ellenőrzik. Végül, de nem utolsónak pedig kötelezte az illetékes nemzeti hatóságokat, hogy hulladékgazdálkodási terveket és hulladékmegelőzési programokat dolgozzanak ki.³⁰

A 2012/19 irányelv az elektromos és elektronikus berendezések hulladékaira vonatkozik, amelyben kifejtésre kerül maga az elektromos és elektronikus berendezések hulladék fogalma,

²⁶Lásd például: Németországban akár 10.800.000. EUR, Cseh Köztársaságban pedig akár 8.000.000. EUR büntetés is kiszabható.

²⁷Lásd például: A legsúlyosabb esetekben Bulgáriában és Ausztriában lehetséges 20 évi szabadságvesztés kiszabása is, sőt mi több, Máltán egyes körülmények fennálltakor életfogytiglannal is büntethető.

²⁸Európai Bizottság: Commission Staff Working Document Evaluation of the Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (Environmental Crime Directive), 2020. 10-15.o.

²⁹Az EU hulladékgazdálkodási jogszabálya. <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/eu-waste-management-law.html> (Megtekintés dátuma: 2022.11.02.)

³⁰Az Európai Parlament és a Tanács 2008. november 19-i 2008/98/EK irányelve a hulladékokról és egyes irányelvek hatályon kívül helyezéséről OJ L 312, 22.11.2008, 3–30.o. CELEX-32008L0098

valamint a kezelésére előírt szabályozások. Ezen irányelv célja, hogy a fenntartható termeléshez és fogyasztáshoz az elektromos és elektronikus berendezések hulladékai keletkezését megakadályozza és az említett hulladékok újrafelhasználását, újrafeldolgozását és egyéb hasznosítását szorgalmazza, annak érdekében, hogy az ártalmatlanításra váró hulladék mennyisége csökkenjen, illetve, hogy hozzájáruljon az értékes másodlagos nyersanyagok visszanyeréséhez. Az irányelv további célként határozza meg, hogy javítani kívánja az elektromos és elektronikus berendezések életciklusában érintett valamennyi szereplő, például gyártó, forgalmazó, fogyasztó és különösen ezen hulladékoknak a gyűjtésében és kezelésében közvetlenül részt vevő szereplők környezetvédelmi teljesítményét. Ezen irányelv kihangsúlyozza, hogy az alapvető kritériumokat érdemes EU-s szinten szabályozni és minimumszabályokat kidolgozni azokra, ilyen például a gyártói felelősség elve, gazdasági szereplők pénzügyi terhei és a hulladékkal való gazdálkodás elvei.³¹

III. Az illegális hulladékkereskedelem és -lerakás bűncselekményeinek bemutatása

III./1. Bűncselekményhez tartozó elkövetési magatartások köre

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése az Irányelv szerinti meghatározás alapján a következő jogellenes, és szándékosan vagy legalább súlyos gondatlanságból elkövetett cselekményeket foglalja magában:

- *hulladék gyűjtése, szállítása, hasznosítása vagy ártalmatlanítása, beleértve az ilyen műveletek felügyeletét és a hulladéklerakók utógondozását, valamint a kereskedők és közvetítők által ellátott tevékenységeket is (hulladékgazdálkodás), amely bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, illetve a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja*
- *nem elhanyagolható mennyiségben végzett hulladékszállítás, amennyiben ez a tevékenység a hulladékszállításról szóló, 2006. június 14-i 1013/2006/EK európai parlamenti és a tanácsi rendelet 2. cikke 35. pontjának hatálya alá esik, függetlenül*

³¹<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32012L00191>

*attól, hogy egyszeri vagy – egymással összefüggőnek látszó – többszöri szállítás keretében történik*³²

Az Irányelv tehát meghatározza a bűncselekmény fogalmi körét, azonban egységes bűncselekmény meghatározásról még sem beszélhetünk, ugyanis mint már fentebb említettem, a tagállamok jelen bűncselekmény elemeit nemzeti jogukba nem ültették át következetesen. A tagállamok szabályozása láthattuk több tekintetben is eltér. Amíg egyes nemzeti átültetések szigorítják az Irányelv által megfogalmazott minimum szabályokat, addig akad olyan állam is, amely nem tesz eleget nekik.³³ Nehezíti a tagállamok közötti jog egységesítését, hogy a hulladékkal kapcsolatos részletszabályok más jogágakban kerülnek kifejtésre. Ilyen részletszabály lehet többek között, hogy mi számít veszélyes hulladéknak, ki kaphat és hogyan engedélyt hulladékgazdálkodási tevékenység folytatására stb. Az EU-s esetjogból is kirajzolódik, hogy több ügyben is már csupán a hulladék fogalmának a gyakorlatban való ugyanazon értelmezése is komoly gondot jelent a tagállamok számára. Az EU-s tagállamok közötti jogközelítés esetében a nyelvi különbségek nehezítik a célkitűzés maradéktalan teljesülését. Ezt a problematikát láthatjuk felmerülni egyéb bűncselekmények esetén is, amelyek esetén szintén megfogalmazódott, hogy az EU-ban a jogi differenciáltság mellett terminológiai különbségek is jelen vannak. Emiatt ugyanazon kifejezés „pontos” fordítása és átvétele esetén is eltérő lesz a mögöttes tartalom, mivel minden tagállam saját jogi kultúrával rendelkezik, így ugyanazt a kifejezést más tartalommal fogja megtölteni.³⁴

III./2. A bűncselekmény általános jellemzői

A bűncselekmény tipikus megvalósulási esetei az alábbiak:

- A hulladékot, például az elektronikai termékeket, használt áruként jelentik be, amelyeket egyszerűen leraknak, vagy pedig más országokba exportálnak, ahol a konténerek gyűjtési vagy ártalmatlanítási terv nélkül határozatlan ideig ott maradnak
- A háztartási hulladék kivitele ritkán engedélyezett, így gyakran összekeverik mérgező vegyi anyagokkal vagy más veszélyes hulladékkal, és belföldön elhelyezik

³²Ezen cselekmények közül a tanulmány a hulladékkereskedelemmel, illetőleg a hulladéklerakással kíván részletesebben foglalkozni.

³³RICARDO PEREIRA: *Towards Effective Implementation of the EU Environmental Crime Directive? The Case of Illegal Waste Management and Trafficking Offences* 4-9.o. (Letöltés dátuma: 2022.09.10)

³⁴MADAI SÁNDOR: *Nem csálás, de ámtás? Dogmatikai megjegyzések a PIF Irányelvhez.* In: Miskolci Jogi Szemle 14. évfolyam 2. különszám 2. kötet 2019. 140.o.

- A hulladék kezelésére jogszerű engedéllyel rendelkező vállalatok az engedélyüknél jóval nagyobb mennyiségű hulladékot importálnak, exportálnak vagy ártalmatlanítanak. Ez a módszer a belső határellenőrzés hiánya miatt Európában a legelterjedtebb
- Jogszerű vállalkozások költségtakarékossági intézkedésként illegális hulladékartalmatlanítási módszereket alkalmazhatnak. Azok a kiadások, amelyeket a költségesebb legális hulladékartalmatlanításra fordítanak pedig, a vállalat hasznaként megtartják
- Szerződések és koncessziók korrupció vagy megfélemlítés útján történő megszerzése
- A hulladékgazdálkodási tevékenység állami engedély nélküli végzése³⁵

Ezen hulladékkal kapcsolatos bűncselekmények az elkövetők számára több okból kifolyólag is rendkívül vonzóak. Elsőként kiemelendő a már fentebb említett szabályozás hiányossága, egyenlőtlensége. Ezen esetkörnél az elkövetők ki tudják használni azon országok jogi szabályozását, ahol az kevésbé szigorú, illetve amelyek a hulladék illegális behozatalával szembeni védelemhez szükséges szabályozási mechanizmusokkal nem rendelkeznek. Az EU-ban a tagállamok szabályozása igaz egyenlőtlen, azonban az elfogadott irányelveknek köszönhetően az aránytalanság csökkent. Az EU-n kívüli fejlődő országokban a szabályozások közötti aszimmetria mélyebb, így ezen országok nagyobb arányban érintettek a hulladékok EU-s centrum tagállamokból történő illegális áramlásában. Ezekben a fejlődő országokban, mint például Ghána és ez esetben Kína, pedig a hulladék fontos bevételi forrást jelent, mivel szétszerelhető és eladható nyersanyagként vagy használt áruként. Emiatt ezekben az országokban a kormányok kevésbé lesznek érdekeltek a hulladékgazdálkodás aktív és szigorú szabályozásában, és kevésbé törődnek a hulladék környezet- és egészségügyi hatásaival. A többi országban tevékenykedő vállalkozók pedig ezt kihasználva csökkentik költségeiket, ami jól szemlélteti, hogy más üzleti ágazatokhoz hasonlóan a hulladékgazdálkodási vállalkozókat is a gazdasági érdekek vezérlik és igyekeznek maximalizálni a bevételeiket.³⁶

Másodszor, fontos megemlíteni a felderítettség alacsony rátáját. A bűncselekmény felderítését jelentősen megnehezíti, hogy a bűncselekmény sokszor legális elemekkel³⁷ keveredik. Maga a

³⁵FATF

³⁶MARGAUX MORGANTI, SERENA FAVARIN, DANIELA ANDREATTA: *Illicit Waste Trafficking and Loopholes in the European and Italian Legislation*. In.: *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2020., 105–133.o. (Letöltés dátuma: 2022.09.27.)

³⁷Az illegális szereplőkkel ellentétben a legális szereplők olyan magánszemélyek vagy hulladékipari vállalkozások, amelyek a nemzeti és nemzetközi szabályozások keretein belül tevékenykednek és betartják azokat.

hulladékágazat struktúrája összetett, számos szereplőt foglal magában: hulladéktermelőket, szállítási és szállítmányozási vállalatokat, hulladékgazdálkodási vállalatokat, hulladékkezelőket, szállítmányozókat, valamint hulladékközvetítőket. A hatósági ellenőrzések csak a hulladék fizikai előállításában, tárolásában, szállításában, kezelésében és ártalmatlanításában részt vevő szervezetekre koncentrálódik, maguk a hulladékközvetítők pedig nem kerülnek fizikai kapcsolatba a hulladékkal, így az illegális tevékenységekben játszott szerepük szinte alig állapítható meg. A bonyolult és sok szereplős hulladékkezelési eljárás miatt nehéz különbséget tenni a legális és illegális szereplők között. A többszereplős láncolat nehézséget okoz ezen legális szereplőknek is, ugyanis számukra is nehezebben lesz visszakövethető, hogy a lánc minden tagja legálisan járt-e el, így előfordulhat, hogy nem is tudnak az illegális cselekményről.³⁸ PASSAS tanulmánya szerint, ez a fajta legális-illegális kapcsolódás lehet ellentétben vagy szimbiózisban egymással. Az antitetikus kapcsolatok esetén, az illegális hulladékgazdálkodók, mint versenytársak lépnek fel a legális hulladékgazdálkodókkal szemben. Szimbiotikus kapcsolatok esetén pedig a kettő szereplő egymást segítve és egymás tevékenységéről tudva jár el, például kiszervezés keretében.³⁹

Másik vonzó tényező az illegális tevékenységben, hogy annak költségei sokkal alacsonyabbak, mint a legális társaiké. A kezelésre vonatkozó szigorúbb környezetvédelmi előírások miatt annak költségei növekedtek, és így az illegális megoldás pénzügyileg vonzóbbá vált. A hulladékszolgáltatások versenypiacán pedig a termelők érthető módon a legalacsonyabb árat fogják keresni. Az illegális üzemeltetők „megspórolva” a legális eljárással együtt járó többletköltségeket, versenyezni tudnak a hulladékok piacán, alákínálva a törvényes hulladékkezelőket, ugyanis az illegális üzemeltetők akár 200-300 százalékos megtakarítással is számolhatnak ugyanazon hulladék legális és biztonságos kezeléséhez és ártalmatlanításához képest. Ezen túlmenően, nyomást gyakorolnak a kisebb üzemeltetőkre az ágazaton belüli fúziók is, ugyanis azok a méretgazdaságosság miatt kevésbé tudnak versenyezni a piacon, emiatt pedig egyszerűbben esnek kísértésbe, hogy illegális tevékenységekben vegyenek részt.⁴⁰

³⁸JIM BAIRD - R. CURRY - P. CRUZ: *An overview of waste crime, its characteristics, and the vulnerability of the EU waste sector*. 2014. 99.o. (Letöltés dátuma: 2022. 09.29.)

³⁹NIKOS PASSAS.: *Cross-border crime and the interface between legal and illegal actors*. In: *Upperworld and underworld in cross-border crime*, Security Journal. New York: Palgrave MacMillan. 2002. 11–41. o. (Letöltés dátuma: 2022.10.12.)

⁴⁰LIESELOT BISSCHOP: *Waste Crime: Low Risks - High Profits. Gaps in Meeting the Global Waste Challenge. A Rapid Reponse Assessment*. In.: GRID-Arendal & UNEP 2015. 41.o. (Letöltés dátuma: 2022.10.15.)

A harmadik, és talán legfontosabb szempont, hogy a nagyfokú látencia mellett az esetleges szankció is alacsony, sőt mi több, maga a bűncselekmény rendkívül jövedelmező.⁴¹ Az EU-ban 1,3-10,3 milliárd euró között mozog a nem veszélyes hulladék tiltott kereskedelméből származó éves bevétel és 1,5-1,8 milliárd euró között pedig a veszélyes hulladékok kereskedelméből származó éves bevétel.⁴² Ezen adatok csak megközelítőleg tudnak példaként szolgálni a magas látencia miatt, azonban ezen számok is jelentősnek mondhatóak. A szankciókat tekintve, mint már említésre került, minden állam más mértékben határozza meg a pénzbüntetés és a szabadságvesztés mértékét, azonban az elkövetők kihasználják azon tagállamok szabályozását, ahol mindkettő szankció mértéke enyhébb.

III/3. Hulladékkereskedelem és -lerakás mint környezet elleni bűncselekmény

A bűncselekmény több oldalról is vizsgálat alá vonható, hiszen amellett, hogy környezet elleni bűncselekmény, gazdasági bűncselekményként is értékelhető, amelyhez sűrűn társul egyéb gazdaságra káros bűncselekmény is, mint például a korrupció vagy pénzmosás.⁴³

Dolgozatomban a bűncselekményt e két jellemzője alapján kívánom a továbbiakban analízis alá venni.

A hulladékot érintő bűncselekmények a környezet elleni bűncselekmények sorában kapott helyet, ezzel megjelölve, hogy az elsődlegesen meghatározott jogi tárgy a természeti környezet egészségének megőrzése.

A hulladék nem megfelelő kezelése több környezetre káros hatást gyakorolhat. Elsőként megemlíteném, hogy a szemetelés vagy illegális hulladéklerakás mind a földi, légi és tengeri ökoszisztémára súlyos hatással bír. Az esztétikai okokon kívüli nagyobb aggodalom, hogy több faj számára, különösen a tengeri fajokat tekintve, a hulladékba való beakadás, illetve annak elfogyasztása súlyos fenyegetést jelent. Ez közvetetten az emberi egészségre is károsan hat, ugyanis ezen állatoknak a fogyasztásakor ezek az anyagok az emberi szervezetbe is bekerülnek.

Másodszor, fontos hangsúlyt adni a különböző hulladékok nem megfelelő módon történő elégetésének. Az ilyen módon véghez vitt égetések során számos mérgező, szennyező anyag

⁴¹Financial Action Task Force (FATF) Report: Money Laundering from Environmental Crime. 2021. 30.o.

⁴²Európai Bizottság: Commission Staff Working Document Evaluation of the Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (Environmental Crime Directive), 2020. 6.o.

⁴³Lásd: FATF Report: Money Laundering from Environmental Crime. 2021.

jut a levegőbe és ezzel talajszennyezést, vízszennyezést és élelmiszer-szennyezést is okozhat. A légszennyezés nem elhanyagolható mértékű, ugyanis ilyenkor jelentős üvegházhatású gáz kerül kibocsátásra. Többek között szén-dioxid és metán részecskék szabadulnak fel, amelyek jellemzően légszennyezéssel járnak, és súlyos légzőszervi megbetegedésekhez vezethetnek.

Harmadszor, a legfontosabb kiemelni a mérgező hulladék nem megfelelő elhelyezését és égetését, mivel ez az, amely a legsúlyosabb károkat okozza mind a levegőben, mind a talajban. Képes elpusztítani a vízben élő élőlényeket, a szennyezett területen élő állatokat, valamint növényeket és súlyos szaporodási rendellenességeket okozhatnak az állatoknál, vagy egyéb módon korlátozhatják egy ökoszisztéma túlélési képességét. Bizonyos veszélyes anyagok robbanást vagy tüzet okozhatnak, ami az állatokat és az emberi populációt egyaránt veszélyezteti. A mérgező hulladékokban található veszélyes anyagok az emberi szervezetre gyakorolt hatásaként jelentkezhet „csupán” bőr irritáció, fejfájás vagy hányinger, de lehetnek ennél súlyosabb következményei is, például rák, genetikai mutáció, élettani működési zavarok.⁴⁴

Végül, de nem utolsó sorban a hulladék nem megfelelő feldolgozása közvetetten is hat a környezetre. Mindaz, amit nem dolgoznak fel újra és nem hasznosítanak a hulladékból, illetve, ha a feldolgozást nem megfelelően végzik, az a termék termelési, szállítási és fogyasztási szakaszában felhasznált egyéb erőforrások elvesztegetését fogja jelenteni, azaz nyersanyagvesztést képez.⁴⁵

Összegezve, látható, hogy a bűncselekmény sérti a környezet egészségét és akár az élethez való jog sérelmével is járhat. Ugyanakkor, amíg az utóbbi széleskörűen védett emberi jog, addig az egészséges környezethez való jogot még nem mindenhol ismerik el akként. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye sem rendelkezik expressis verbis az egészséges környezethez való jogról, azonban az evolutív értelmezés talaján állva az Emberi Jogok Európai Bírósága az elé került ügyekben ezen jog némely elemét már levezette az Egyezményből.⁴⁶ Kiemelhető továbbá, hogy az egészséges környezethez való jog elismerésének Alapjogi Chartába való beillesztése

⁴⁴<https://www.epa.gov/emergency-response/health-and-ecological-hazards-caused-hazardous-substances>
(Megtekintés dátuma: 2022.09.25.)

⁴⁵Hulladék: probléma vagy erőforrás? 2014.

<https://www.eea.europa.eu/hu/jelzesek/jelzesek-2014/cikkek/hulladek-problema-vagy-eroforras>
(Megtekintés dátuma: 2022.09.25.)

⁴⁶MARINKÁS GYÖRGY: *Az egészséges környezethez való jog, mint alapvető emberi jog – Lehetséges megközelítések az egyes emberi jogvédelmi mechanizmusok gyakorlata alapján, különös tekintettel az őslakos népeket érintő kérdésekre.* In.: Agrár- és Környezetjog 2020. 29. szám 154.o.

érdekében az EU Parlamentje 2021-ben felszólította az EU-t.⁴⁷ Sőt mi több, az Egyesült Nemzetek Szervezete már emberi jogként ismeri el a tiszta és egészséges környezethez való jogot, amelyről a Glasgow-ban október 31. és november 12. között sorra kerülő COP26 klímakonferencia előtt döntött.⁴⁸ Ezen megmozdulásokat figyelembe véve várhatóan a közeli jövőben az EU is el fogja ismerni az egészséges környezethez való jogot mint önálló alapjogot. Ez a tendencia remélhetőleg segíti a környezet védelmére való felhívást és közelebb hozza a környezet és emberi egészség, méltóság közötti összefüggést, ezzel nagyobb figyelmet adva a környezet elleni bűncselekmények fontosságának is.

III/4. Hulladékkereskedelem és -lerakás mint gazdasági bűncselekmény

Világszerte a környezeti bűnözésből származó pénzmozgás nagyságrendileg évente közel százmilliárd dollárt is kitesz. Az elkövetők egy vagy több környezeti bűncselekményre specializálódnak, és speciális hálózatokra támaszkodva megkönnyítik a bűncselekmény elkövetésével járó pénzmozgásokat. A bűncselekmény sokszor valósul meg „maffiaszerű” struktúrában és ezen elkövetők általában más bűncselekményeket, például emberkereskedelem vagy kábítószerkereskedelem, is ezeken a kereskedelmi útvonalakon visznek véghez. Az Europol is már 2011-ben kiemelte az illegális hulladékkereskedelmet a szervezett bűnözés által az EU-ra jelentett fenyegetésekről szóló jelentésében. Ezen esetekben a környezet elleni bűncselekményből származó pénzügyi áramlás egy nagyobb bűnszervezeti hálózatba integrálódik. Az elkövetők a bűncselekmény véghezviteléhez kihasználják a korrupció adta lehetőségeket, valamint a már általam fentebb említett szabályozás gyengeségét.⁴⁹ A pénzmozgás leplezésére pedig kiváló lehetőségként nyílik meg számukra, hogy a hulladékgazdálkodás korai szakaszában legális vállalattal dolgozzanak együtt és részfeladatot adjanak át nekik, ezzel nehezítve a legális és az illegális pénzmozgások megkülönböztetését. A hulladékkereskedelemből származó pénzügyi áramlások lehetnek transznacionálisak, regionálisak, de akár belföldiek is. A transznacionális leginkább akkor valósult meg a FATF által vizsgált jelentésekben, amikor veszélyes vagy nem megfelelően besorolt hulladékot leginkább fejlődő vagy közepes fejlettségű országokba szállítottak illegálisan. Azonban

⁴⁷MARÍA SORAYA RODRÍGUEZ RAMOS: *Az egészséges környezethez való jog elismerése.*, 2021. (Megtekintés dátuma: 2022.10.25.)

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/G-9-2021-001002_HU.html (Megtekintés dátuma: 2022.10.15.)

⁴⁸<https://news.un.org/en/story/2022/07/1123482> (Megtekintés dátuma: 2022.10.15.)

⁴⁹JIM BAIRD - R. CURRY - P. CRUZ, 2014. 99.o.

több esetben a hulladék nem hagyta el az adott joghatóságot vagy régiót, és illegálisan ártalmatlanították/tárolták, így a hulladékkereskedelem és az ahhoz kapcsolódó pénzmozgások inkább regionális, sőt nemzeti jellegűnek mondhatóak. Ezért is érdemes ezt az egyébként globális problémát gazdasági szempontból regionális vagy akár nemzeti szempontból figyelembe venni, ugyanis leginkább ezek gazdaságát érintheti.⁵⁰

A gazdasági bűncselekményeken belül is leginkább „fehérgalléros” bűncselekményi jelzöt fűzi hozzá a szakirodalom. A fehérgalléros bűnözés kifejezése Edwin H. Sutherland-hoz köthető, akinek meghatározása alapján a fehérgalléros bűnözést *„közelítőleg olyan bűncselekményként lehet meghatározni, amit egy jóhírű és magas társadalmi státuszú személy foglalkozási körében követ el.”* A fehérgalléros bűncselekmények jellemzője, hogy legtöbbször más bűncselekményekhez társulnak, ilyen például a magán-, illetve közokirathamisítás, korrupció, pénzmosás. Gyakori, hogy ezen bűncselekmények elkövetői együttműködnek egymással és üzletszerűen követik el. A szakirodalom szerint, azonban a legfontosabb elhatároló sajátossága a többi bűncselekménytől, hogy maga a tevékenység egy társadalmilag elfogadott, legális üzleti tevékenységhez vagy vállalkozáshoz kapcsolódik. Ez a típusú bűncselekmény jelentős anyagi károkat okoz, de kiemelkedik a vele járó erkölcsi kár is.⁵¹ IRK FERENC megállapítása szerint, ezen bűncselekmények elkövetői megtévesztő magatartást alkalmaznak azért, hogy céljukat megvalósítsák. Meglátása alapján, ennek a megtévesztésnek három formája létezik: a valóság megszépítése, annak utánzása, illetőleg elrejtése. Az utolsó forma az, amely az első kettőtől élesebben elkülönül, annál az elkövető el kívánja titkolni illegális tevékenységét azzal álcázva, hogy az a köznek hasznos. Sőt mi több, az elkövetők pozíciójukat felhasználva érnek el olyan legális eszközöket a tevékenységük során, amelyeket felhasználva képesek megvalósítani a bűnelkövetést és annak álcázását. Az eleve fennálló bizonyítási nehézséget tovább bonyolítja a jogi szabályozás komplikáltsága is.⁵²

Ezen meghatározások eltérően érvényesülnek az úgynevezett „zöldgalléros” bűnözés viszonylatában. Esetükben ugyanis a közvetlen motiváció a munkafeladatok csökkentése és az időmegtakarítás, nem pedig a jelentős anyagi haszonszerzés. Ilyen esetekben, amennyiben keletkezik is anyagi haszon, az a kiadási oldalon lévő költségek csökkentése miatt történik és nem a bevételek növekedése által. A jogsértés általánosságban a hulladékgazdálkodással járó kötelezettségek be nem tartásával valósul meg, azaz inkább passzív magatartás jellemzi. Az

⁵⁰ FATF Report: Money Laundering from Environmental Crime. 2021. 19.o.

⁵¹ INZELT ÉVA: Korrupció: fehérgallérral vagy anélkül. A fehérgalléros bűnözés változó tartalma és formái. (Letöltés dátuma: 2020.10.05.)

⁵² IRK FERENC: *Fehérgalléros bűnözés, elitbűnözés, menedzserdeviancia* 7.o. (Letöltés dátuma: 2022.10.05.)

elkövetők vonatkozásában elmondható, hogy ezen esetekben leginkább kisvállalkozók és nem a felsőosztály tagjai, így a vállalkozási formák is egyszerűbbek, valamint az elkövető általában személyesen is „érintkezik” a hulladékkal.⁵³

Összegezve látható, hogy mint gazdasági bűncselekmény is több veszéllyel jár a hulladékbűnözés. Több bűncselekménnyel való kapcsolódása általános, és ezzel nagyban károsítja a gazdasági élet tisztaságát, valamint többször hordoz magában „veszélyt fokozó” tényezőt is, mint például bünszervezeti elkövetés. Elkövetői oldalt tekintve, pedig mind a fehérgalléros bűnözői, mind a zöldgalléros bűnözői réteg sajátosságai is felfedezhetőek a bűncselekmény elkövetésére vonatkozóan, amely a látenciára ugyancsak hatással bír, mivel ezen elkövetőknek sajátossága, hogy a külvilág számára jogkövető személyeknek tűnnek.

IV. Az elektronikus hulladékkal megvalósuló bűncselekmények

IV/1. Az elektromos és elektronikus hulladék fogalma

A 2012/19/EU-s irányelv az elektromos és elektronikus berendezések hulladékairól a következőképpen adja meg az elektromos és elektronikus berendezések fogalmát: *„azok a berendezések, amelyek rendeltetésszerű működéséhez elektromos áramra vagy elektromágneses mezőre van szükség, valamint az elektromos áram vagy elektromágneses mező generálására, átvitelére és mérésére szolgáló olyan berendezések, amelyeket váltóáram esetén legfeljebb 1 000 V, egyenáram esetén pedig legfeljebb 1 500 V feszültségen történő használatra terveztek”*⁵⁴

Kihívást jelent azonban, hogy az elektromos és elektronikus berendezések hulladékként való azonosítása, besorolása nem egyértelmű. Vannak olyan nézetek, amelyek a használt vagy kiselejtezett berendezéseket értékesnek tekintik, így azokat nem sorolják a hulladékok közé. Az országok saját listát állítanak össze az elhasznált hulladékokról, hogy melyik minősül e-hulladéknak. Alapvető csoportosítása ezen hulladékoknak a szórakoztató és kommunikációs technológiák különböző változatai (laptopok és számítógépek, mobiltelefonok, fejhallgatók stb.) valamint az általános háztartási készülékek (hűtőszekrény, mikrohullámú sütő stb.) és a

⁵³GARAI RENÁTA – MOLNÁR TAMÁS: *A hulladékprobléma kriminológiai és büntetőjogi vetülete*. 164-165.o. (Letöltés dátuma: 2022.11.29.)

⁵⁴Az Európai Parlament és a Tanács 2012. július 4-i irányelve az elektromos és elektronikus berendezések hulladékairól, OJ L 197, 24.7.2012, 3. cikk CELEX-32012L0019

professzionális felhasználású technológiák (orvosi műszerek és eszközök stb.) különböző típusait foglalja magában. Az e- hulladék abszolút értelemben vett meghatározása azonban lehetetlennek bizonyul és nem lehetséges leszűkíteni fogyasztási cikkek kimerítő listájára, mivel a digitalizáció miatt az elektronikus alkatrészek egyre több olyan árucikkbe épülnek be, amelyek hagyományosan nem voltak számítógépesítettek.

Az e-hulladékok nagyrészt a veszélyes hulladékok közé sorolják, ugyanis mérgező anyagok is megtalálhatóak ezekben a készülékekben, ilyen például a higany, az ólom és a brómozott égésgátló anyagok. Ezen készülékek többnyire még nemesfémeket, például aranyat, rézet és nikkelt, valamint stratégiai értékű ritka anyagokat, például indiumot és palládiumot is tartalmazhatnak. Ezeknek a hulladékfajtáknak ez is adja legnagyobb értékét, ugyanis a nemes- és nehézfémek visszanyerhetők, újrahasznosíthatók és másodlagos nyersanyagok értékes forrásaként használhatók fel.⁵⁵

IV/2. Az elektronikus és elektromos hulladékok illegális szállítása

A legnagyobb probléma ezen a területen az elektronikus és elektromos hulladékok illegális szállítása az EU-ból a fejlődő országokba, különösen Kínába. Ahhoz, hogy megértsük ennek miértjét több tényezőt érdemes vizsgálat alá venni. BISSCHOP tanulmányában három ilyen tényezőt határoz meg, az úgynevezett „toló”, „húzó” és „elősegítő” tényezőt. A toló tényezők megfogalmazása szerint, azok a kedvező erők, amelyek az e-hulladék illegális szállítását a származási helyről irányítják, lehetővé teszik, azaz ezek a „kínálati oldali tényezők”. A húzó tényezők azok a kedvező erők, amelyek az illegális e-hulladékszállítmányokat a célállomásra irányítják, azaz ezek lesznek a „keresletoldali tényezők”. Az elősegítő tényezők pedig azok a kontextuális elemek, amelyek lehetővé teszik az e-hulladék illegális szállítását. Ezek a tényezők együttesen adják a fejlődő országokba irányuló illegális e-hulladékszállításokban részt vevő szereplők motivációit és mozgatórugóit.⁵⁶

Az egyik legkardinálisabb kínálati tényező az e-hulladékkal járó problémák történelmi fejlődése. A digitális forradalom és az elektronikus és elektromos termékek rendszeres cseréjét

⁵⁵ANDREA ILLES - KRISTOF GEERAERTS - JEAN-PIERRE SCHWEIZER: *Illegal shipment of e-waste from the EU: A case study on illegal e-waste export from the EU to China.*, In.: EFFACE Work Package 4 Affiliation: Institute for European Environmental Policy., 2015., 39.o. (Letöltés dátuma: 2022.10.17.)

⁵⁶LIESELOT BISSCHOP: *“Is it all going to waste? Illegal transports of e-waste in a European trade hub”*. Crime, Law and Social Change 2012. 221–249.o. (Letöltés dátuma: 2022.10.10.)

eredményező technológiai fejlődés az e-hulladék mennyiségének jelentős növekedéséhez vezetett. Az elektronikai termékek mindenki számára könnyebben elérhetővé, hozzáférhetővé válása, valamint a vállalatok úgynevezett „tervezett elavulás” gyakorlata⁵⁷ miatt a folyamatosan bővülő globális fogyasztói piac számára több millió tonna elektronikai hulladék keletkezéséhez vezet évente. Jelenleg világszerte az e-hulladék a hulladéktermelés leggyorsabban növekvő területe, és a digitalizációs tendenciákat megfigyelve valószínűleg tovább fog emelkedni. Az e-hulladék illegális exportjának másik ösztönző tényezője, hogy az ezzel kapcsolatos EU-s irányelvek szigorú környezetvédelmi előírásokat ír elő a tagállamok számára, és ezáltal magasabb költségeket eredményezett az elektromos és elektronikus berendezések hulladékainak kezelése vagy ártalmatlanítása tekintetében. Ezek a megnövekedett költségek pedig ahhoz vezetnek, hogy az illegális tevékenységek jelentős megtakarítást jelenthetnek az elektromos és elektronikus berendezések hulladékait kezelő üzemeltetők számára, ezért pénzügyileg vonzóak lesznek. Egyes becslések szerint 400-szor olcsóbb a veszélyes hulladékok lerakása, mint azok legális ártalmatlanítása az EU-ban. A költségek közötti különbség mellett a gyenge büntetőjogi szabályozás és szankciók alacsony szintje az, ami nagy mértékben erősíti még az illegális hulladék kivitelét. A már korábban kifejtett látencia az e-hulladék körében is meghatározó jelenség, ami szintén vonzóvá teszi a bűncselekményt. A látencia itt is leginkább az e-hulladék-üzletág hatalmas méretének és többszereplős jellegének köszönhető, valamint emellett, a hulladékgazaton belüli konszolidáció és fúziók nagyobb nyomást gyakorolnak a kisebb üzemeltetőkre, amelyek kevésbé tudnak versenyezni a piacon, és ezért kísértésbe eshetnek, hogy illegális tevékenységekben vegyenek részt.

Keresleti tényezők közé sorolható, hogy az e-hulladékban, mint már fentebb kifejtettem, értékes nemesfémek találhatóak, valamint a berendezések alkatrészei is értékkel bírnak. A célországokban ezt kihasználva a működőképes elektromos és elektronikus berendezésekkel és alkatrészekkel magasabb áron kereskednek, mint az EU-ban. Egyes számítások alapján, az e-hulladékok importőrei konténerenként több ezer eurós nyereségre tehetnek szert. Ez a nyereségi ráta Kínába és más fejlődő országokba importálóknál is megfigyelhető. Kínában a felívelő tendenciát mutató készülékgyártás ágazata nagy mennyiségű nyersanyagot és alkatrészt igényel, emiatt ösztönzi az illegális újrahasznosítási tevékenységeket.⁵⁸ Guiyu-ban⁵⁹ a helyi családok szerveznek és irányítanak ezzel tevékenykedő vállalkozásokat, amelyek jelentős

⁵⁷LIESELOT BISSCHOP: *Designed to break: planned obsolescence as corporate environmental crime* (Letöltés dátuma: 2020.10.11.)

⁵⁸LIESELOT BISSCHOP, 2012. 221–249.o.

⁵⁹Kína egyik városa, amelyet a világ legnagyobb elektronikai hulladéktárolójaként tartanak számon.

profitot termelnek ebből az iparágból. A kiterjedt guiyui elektromos és elektronikus berendezések hulladékait feldolgozó ipar nyereségét évi körülbelül 72 millió USD-re becsülik. Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala felmérései szerint a környezetvédelmi bűncselekmények, köztük az illegális e-hulladékimport, a kelet-ázsiai és csendes-óceáni térségben a szervezett bűnözés legjövedelmezőbb formái közé tartoznak. Kínában a nagy munkanélküliségi ráta és a megélhetési nehézségek is közrehatással vannak arra, hogy az emberek az illegális e-hulladék szállítására térjen át. Az e-hulladék tényleges újrahasznosítását és feldolgozását ezekben a városokban rosszul fizetett vendégmunkások végzik, akik hajlandóak elviselni a rossz munkakörülményeket és az e-hulladék feldolgozásával járó veszélyeket.⁶⁰

Végző, de nem utolsó sorban, elősegítő tényezők kerülnek bemutatásra. Itt az ázsiai országokba való alacsony szállítási költség az egyik kedvező tényező, amely ezt az illegális iparágat segíti. Második tényezőként kiemelendő, hogy ezek a konténerek gyakorta névtelenek, ezzel szintén megkönnyítve az illegális szállításokat. Továbbá, az Europol jelentései alapján fontos tényező, hogy az Európából Kínába irányuló illegális e-hulladékszállításoknál gyakori a kínai etnikai csoportok európai jelenléte. Kimutatták, hogy a Kínába irányuló illegális hulladékszállításokban részt vevő informális csoportoknak általában legalább egy tagja etnikai kötődéssel rendelkezik a célországához.⁶¹ Az e-hulladék jellege is jelentősen megsegíti az illegális szállításokat, ugyanis ez a hulladéktípus könnyen összekeverhető vagy használt áruként értékesíthető. Végül, pedig a gyűjtőhelyek, amelyekben az elektromos és elektronikus berendezések hulladékait gyűjtik, a lopás ellen nincsenek megfelelően védve és így megkönnyítik az illegális szereplők számára az elektromos és elektronikus berendezések hulladékainak beszerzését.⁶²

Összegezve tehát elmondható, hogy az e-hulladékkal járó problémák pár kiegészítéssel szinte ugyanazok, mint amiket általánosságban tapasztalhatunk az illegális hulladékkereskedelem és lerakás bűncselekményeinél, így az azokra adott javaslatok itt is érvényesek lesznek. Az elektromos és elektronikus hulladéokra elkövetett bűncselekmények visszaszorítása jelen modern digitalizált világban kiemelt fontossággal bír, ugyanis mint kifejtésre került,

⁶⁰ ANDREA ILLES - KRISTOF GEERAERTS - JEAN-PIERRE SCHWEIZER, 2015. 37-39.o.

⁶¹Europol. 2011. OCTA 2011. EU Organised Crime Threat Assessment, European Police Office. Accessed 12 May 2014. <https://www.europol.europa.eu/content/publication/octa-2011-eu-organised-crime-threatassessment-1465> (Megtekintés dátuma: 2022.10.13.)

⁶²ANDREA ILLES - KRISTOF GEERAERTS - JEAN-PIERRE SCHWEIZER, 2015. 37-39.o.

általánosságban veszélyes hulladéknak minősül, azonban nagy értéke miatt az erre elkövetett bűncselekmények száma nagymértékű és ezen tendencia csak növekedni látszik.

V. Az Európai Unió Bírósága előtt felmerülő bűncselekmények esetjogának elemzése

Az EU Bírósága előtt tárgyalta ügyek vizsgálata segítséget nyújthat jogértelmezési kérdéseket felvető szabályok megtalálásához, valamint rámutathat a bűncselekménnyel felmerülő kérdéskörökre. Ezek az ügyek megmutatják, hogy milyen tagállami problémák vetődnek fel az irányelvekkel kapcsolatosan, ezáltal kikövetkeztethető, hogy milyen esetleges módosításokra szorulnak. Továbbá, a Bíróság döntései megmutatják, hogy hogyan viszonyul ezen bűncselekményekhez.

A Bíróság elé a hulladékgazdálkodás megsértése miatt kevesebb, mint 40 eset került. Ezeket megvizsgálva választottam ki azon eseteket, amelyeket ki kívánok emelni dolgozatomban. A kiválasztás alapjául az szolgált, hogy melyik ügyben volt a Bíróságnak olyan jelentőségű döntése vagy indokolása, amely segíti a fogalmak eltéréséből adódó értelmezési kérdések megoldását. A három ügyben közös, hogy mindegyik büntetőeljárás során felmerülő kérdés miatt indult, amely kihatással volt a büntetőjogi felelősség megállapíthatóságára is. A kiválasztott ügyek olyan előzetes döntéshozatali eljárást taglálnak, ahol a Bíróság a fogalmak tisztázására tett kísérletet. Az előzetes döntéshozatali eljárás mind a Bíróság joggyakorlatában, mind az EU jogrendszerének alkalmazásában partnernek számító nemzeti bíróságok előtt jelentős helyet foglal el, ugyanis ezen eljárás alapja az EU és a tagállamok közötti együttműködés. A vizsgált eljárás olyan kommunikációs csatornát biztosít, melynek legfőbb célja az egységes jogértelmezés és jogalkalmazás, amely segítségként szolgálhat a felmerülő fogalmi tisztázatlanságra, így minél több ilyen kérdés kerül a Bíróság elé, annál egyszerűbb lesz egységes fogalmat kialakítani a tagállamok joggyakorlatában is.⁶³

⁶³ANTAL VERONIKA: *Előzetes döntéshozatali eljárás az Európai Bíróság gyakorlatának tükrében*. 5.o. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/34359/Themis_2005_dec_Antal_Veronika_p_4-10.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Megtekintés dátuma: 2022.11.25.)

Jelen ügyben a hágai fellebbviteli bíróság indított előzetes döntéshozatali eljárást a Tronex BV nagykereskedelmi vállalat ellen folytatott büntetőeljárásban, amelyben a Tronex BV vállalatot azzal vádolták, hogy a 1013/2006 rendelet rendelkezéseinek megsértésével szállított hulladékot Hollandiából Tanzániába. Első fokon a vállalatot feltételes pénzbüntetésre ítélték a hulladéknak az 1013/2006/EK⁶⁵ rendelet megsértésével történő, vitatott szállítása miatt. A vásárolt vitatott tétel elektromos vízforralókból, gőzölős vasalókból, ventilátorokból és villanyborotvákából állt. A készülékek nagy része az eredeti csomagolásban volt, de egyesek nem voltak becsomagolva. Egyrészt a fogyasztók által a termékgarancia alapján visszaszolgáltatott eszközökről, másrészt olyan árukról volt szó, amelyeket például az értékesítők áruválaszték-változtatás miatt már nem értékesítettek. Ezenfelül, néhány eszköz nem működött. A szállítás előírt bejelentés, illetve engedély nélkül történt. A Tronex azonban vitatta a „hulladék” minősítést, véleményük szerint ugyanis a társaság beszállítói nem „váltak meg” a készülékektől, hanem mint szabályos árukat adták el neki, amelyek rendelkeznek bizonyos értékkel a piacon. A kérdést előterjesztő bíróság előzetes döntéshozatal során arra kereste a választ, hogy egy, az alapügyben szereplőkhöz hasonló, olyan elektromos és elektronikus készülékekből álló tétel valamely harmadik országba történő szállítása, amelyeket eredetileg kiskereskedelembe történő értékesítésre szántak, de amelyeket a fogyasztók visszaküldtek, vagy amelyeket a kereskedő – különböző okokból – visszaküldtek szállítójuknak, „hulladékszállításnak” minősül-e.

A Bíróság döntésében kimondta hogy, az alapügyben szereplőkhöz hasonló, olyan elektromos és elektronikus készülékekből álló tétel valamely harmadik országba történő szállítása, amelyeket eredetileg kiskereskedelembe történő értékesítésre szántak, de amelyeket a fogyasztók visszaküldtek, vagy amelyeket a kereskedők – különböző okokból – visszaküldtek szállítójuknak „hulladékszállításnak” minősül, amennyiben e tétel olyan készülékeket tartalmaz, amelyek megfelelő működését előzőleg nem ellenőrizték, vagy nem védenek megfelelően a szállítással kapcsolatos károkkal szemben. Ezzel szemben az eladó árukínálatában feleslegessé vált ilyen termékek, amelyek eredeti, bontatlan csomagolásukban vannak, további támpontok nélkül nem tekinthetők hulladéknak.

⁶⁴Az Európai Unió Bíróság második tanácsának 2019. július 4-i ítélete, ECLI:EU:C:2019:564

⁶⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2006. június 14-i rendelete a hulladékszállításról, HL L 190., 2006.7.12., 1-98. o., CELEX-32006R1013 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=celex%3A32006R1013>

Ez az ügy segített támpontot adni ahhoz, hogy az elektronikus hulladék fogalma behatárolható legyen, ugyanis nem minden esetben egyszerű megkülönbözteti, hogy a berendezés mikor számít hulladéknak, mivel gyakori, hogy az elektronikai termék még használható állapotban kerül kiselejtezésre. A bűncselekmények felderítéséhez fontos ezen fogalmak tisztázása, ugyanis az elkövetők pont ezen jogszabályi gyengeségeket fogják tudni kihasználni illegális tevékenységük végzésére.

V./2. C-487/17–C-489/17. sz. egyesített ügyek⁶⁶

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmeket a veszélyeshulladék-kezeléssel összefüggő vétségekkel vádolt, mintegy harminc vádlottal szemben indított büntetőeljárásokat érintő három ügyben terjesztették elő. A vádlottakat - hulladéklerakó-üzemeltetőkként, hulladékgyűjtő és - termelő társaságokként, valamint a hulladékok vegyi elemzésével megbízott társaságokként - illegális hulladékkereskedéssel gyanúsítják. A vád szerint, nem veszélyes hulladékokként kezelték azokat a hulladékokat, amelyeket vagy veszélyes hulladékokként, vagy pedig nem veszélyes hulladékokként is be lehetett volna sorolni (párhuzamos besorolás). Az említett hulladékokat nem kimerítő és hiányos vegyi elemzések alapján sorolták be nem veszélyes hulladékokként, ezután pedig a nem veszélyes hulladékok számára fenntartott hulladéklerakókban kezelték azokat.

A Bíróság döntése ezen ügyben, hogy a mind veszélyes hulladékként, mind pedig nem veszélyes hulladékként besorolható olyan hulladék birtokosának, amelynek összetétele nem eleve ismert, e besorolás céljából meg kell határoznia az említett összetételt, és – annak megállapítása céljából, hogy ez a hulladék rendelkezik-e veszélyességi tulajdonságokkal – vizsgálnia kell azokat a veszélyes anyagokat, amelyek észszerűen abban megtalálhatók. Az elővigyázatosság elvét pedig akként kell értelmezni, hogy amennyiben a mind veszélyes hulladékként, mind pedig nem veszélyes hulladékként besorolható hulladék birtokosa számára – az adott helyzet sajátos körülményeire figyelemmel elvégzett, lehető legteljesebb kockázatfelmérést követően – gyakorlatilag lehetetlenné válik a veszélyes anyagok jelenlétének meghatározása, illetve az említett hulladék veszélyességi tulajdonságainak értékelése, ezt a hulladékot veszélyes hulladékként kell besorolni.

⁶⁶Az Európai Unió Bíróság tizedik tanácsának 2019. március 28-i ítélete, ECLI:EU:C:2019:270

Ez az ügy segített eligazodni a veszélyes hulladékokkal való megfelelő gazdálkodás szabályait érintően. Az elkövetők több esetben is a veszélyes hulladékot nem veszélyes hulladékként kezelik, ugyanis így tárolása, szállítása stb. egyszerűbb. Ez a gyakorlat rendkívül veszélyes, ugyanis ezen hulladékok nagymértékben károsítják a környezetet, így nem megfelelő kezelésük hatalmas problémákhoz vezethet. A legfőbb probléma, hogy egyes elkövetők szándékosan élnek a „címkézési csalással”, amely alapján veszélyes hulladékokra nem veszélyes hulladékot jelző címkét alkalmaznak, hogy a nem veszélyes hulladékokra vonatkozó kevésbé szigorú szabályok szerint járassanak el a hulladék kezelése, szállítása stb. során. Ezen bűncselekménynek felderítése akkor lehetne lehetséges, ha szigorú ellenőrzés alá kerülnének ezek a konténerek, valamint a vizsgáló személyek felismernék és tudnák, hogy annak tartalma valójában veszélyes hulladéknak számít. Ennek azonban a gyakorlati megvalósítása közel sem egyszerű. Edukációt igényel és nagyobb emberlétszámot, akik képesek felügyelni ezen gazdálkodási folyamatokat.

V./3. A C-259/05. sz. ügy⁶⁷

A hivatkozott ügyben az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet az Omni Metal Service ellen indított büntetőeljárás keretében terjesztették elő. Az ügy alapját az adta, hogy a vállalat anélkül exportált elektromos kábeleket Spanyolországból - Hollandia területén keresztül - Kínába, hogy e transzferről előzetesen tájékoztatta volna a holland hatóságokat.

A holland ügyészség álláspontja az volt, hogy az eljárás tárgyát képező elektromos kábelek nem tekinthetők hulladék elektronikai alkatrészeknek a hulladékok zöld listájának adott kódja értelmében, mivel annak anyaga nem szerepel a 259/93/EGK rendelet⁶⁸ III., illetve IV. mellékletének felsorolásaiban. Emiatt a vállalat a szállítást köteles lett volna bejelenteni a holland hatóságnak mint a tranzitország hatóságának. A 259/93/EGK rendeletből következik, hogy a hulladékok zöld listája rendszerének alkalmazása minden olyan esetben kizárt, amikor túl nagy a környezetszennyezés veszélye, illetve amikor nem lehetséges a szóban forgó különböző anyagokat észszerűen újrahasznosítani.

⁶⁷Az Európai Bíróság első tanácsának 2007. június 21-i ítélete, ECLI:EU:C:2007:363

⁶⁸A Tanács 1993. február 1-i 259/93/EGK rendelete az Európai Közösségen belüli, az oda irányuló és az onnan kifelé történő hulladékszállítás felügyeletéről és ellenőrzéséről OJ L 30, 6.2.1993. 1-28.o. CELEX-31993R0259 hatályon kívül helyezte: Az Európai Parlament és a Tanács 2006. június 14-i 1013/2006/EK rendelete a hulladékszállításról OJ L 190, 12.7.2006. 1-98.o. CELEX-32006R1013

A Bíróság jelen ügyben kimondta, hogy a hivatkozott rendelettel létrehozott rendszerrel lehet a tagállamok közötti hulladékszállítást felügyelni és ellenőrizni, amely elengedhetetlen a környezet minősége megőrzéséhez, védelméhez, valamint javításához. Ezen rendelet teszi lehetővé az illetékes hatóságok számára minden szükséges intézkedés megtételét az emberi egészség és a környezet védelme érdekében. A hivatkozott rendelet külön meg is erősíti, hogy az általa felállított felügyelet és ellenőrzés céljából kitűzött környezetvédelem nemcsak az EU területén bír fontossággal, hanem azon harmadik országokban is, amelyekbe az EU területéről a hulladékokat exportálják.

A fentiekre figyelemmel tehát megállapította a Bíróság, hogy az említett „zöld listán” szereplő hulladékokra vonatkozó rendszer nem terjeszthető ki főszabály szerint a listán nem lévő hulladékokra. Azon körülmény fennállása esetén sem juthatunk arra az automatikus következtetésre, hogy az összetett hulladék is a lista hatálya alá fog tartozni, amikor az összetett hulladék két olyan anyagból tevődik össze, amely külön-külön a zöld hulladékok listáján megtalálható hulladék.

Ebben az ügyben a Bíróság vizsgálat alá vette a 259/93/EGK rendeletben meghatározott hulladékok kategóriáira vonatkozó listákat és azok jellemzőit. Igaz, a rendelet már más formában hatályos, azonban a listás beosztás továbbra is megmaradt. A megállapítás azért jelentős, mert a hulladék szállítása során nem egyértelműek ezen megállapítások és listás beosztások sem, holott a környezet szennyezése tekintetében nem elhanyagolható kérdés, valamint a szállítás bűncselekményként való értékelése is ettől függ.

V./4. Összegzés

A bemutatott három ügyben látható, hogy a Bíróság irányelvi értelmezése jelentős segítséget nyújthat a fogalmi problémákhoz és segíthet eligazodni a szakkérdéseket érintően. A Bíróság előzetes döntéshozatali munkája eleget tesz funkciójának és így kitölti az irányelvek adta joghézagokat. Kiemelkedő fontosságú lenne a dolgozatban vizsgált bűncselekmények fogalmi elemeinél is ezen jogközelítés, hiszen a büntetőjogi felelősséget nagyban befolyásoló kérdések tisztázása elengedhetetlen ahhoz, hogy a bírósági eljárás eredményesebb legyen ezen ügyekben. A nagymértékű látencia miatt azonban nem kerül a Bíróság elé elég ügy, így ezen problémák továbbra is fennállnak.

VI. De lege ferenda javaslatok

A dolgozat bevezető részében taglalt kérdések, miszerint az Irányelv eleget tesz-e célkitűzéseinek, illetőleg, hogy mi a bűncselekmény magas látenciájának oka, a kutatómunka során megválaszolásra kerültek. Az első kérdés tekintetében több aspektusból is érzékelhető, hogy az Irányelv sajnálatos módon nem váltotta be a hozzáfűzött célokat és nem bír visszatartó erővel. Másik kutatási kérdés megválaszolása már összetettebbnek bizonyul. Elmondható ugyanis, hogy az EU kíván ezen problémával foglalkozni és megfogalmazódott az esetleges változtatás gondolata. Mindazonáltal, a dolgozatban felsorakoztatott bűnügyi statisztikai adatok arra engednek következtetni, hogy ezen bűncselekmény virágkorát éli. A bűncselekmény jellegéből fakadóan is nehéz ezen tendencián változtatni, azonban a problémák helyes feltérképezésével megadhatóak azon megoldások, amelyek segítenek ezen. A továbbiakban a dolgozatban felvetett problémákra igyekszem megoldásokat találni.

VI./1. Hatékony, arányos és visszatartó erejű szankció

Az általam már korábban taglalt 2008/99/EK irányelv is megfogalmazza a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankció követelményét, azonban látható, hogy a tagállamok törvénye által kiszabható szankció nem váltotta be ezen hatását. Fontos megjegyezni azonban azt is, hogy a hatékonyság, az arányosság és a visszatartó erő kritériuma mai napig is homályos fogalmak. Az EU-s jogszabályok nem adnak kellő támpontot a kritérium meghatározására, valamint a Bíróság ítélkezési gyakorlata is korlátozott ezt érintően. Ezen szankció követelményét "alapító" eset a görög kukoricaügy⁶⁹, amelyben a Bíróság kimondta, hogy bár a szankciók megválasztása a tagállamok mérlegelési jogkörében marad, a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a jogsértéseket olyan eljárási és anyagi feltételek mellett szankcionálják, amelyek minden esetben eredményessé, arányossá és visszatartó erejűvé teszik a szankciót. Az arányosság elvét illetően a Bíróság következetesen úgy ítélte meg, hogy annak megállapítása érdekében, hogy az EU-s jog valamely rendelkezése megfelel-e az arányosság elvének, meg kell vizsgálni, hogy az alkalmazott eszközök alkalmasak-e a kívánt cél elérésére, és nem lépik-e túl a cél eléréséhez

⁶⁹A Bíróság 1989 szeptember 21.-i ítélete: Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Görög Köztársaság. 68/88. sz. ügy, ECLI:EU:C:1989:339

szükséges mértéket. A hatékonyság az adott politika által kitűzött célok és az elérésükhöz választott eszközök közötti kapcsolatra vonatkozik. A büntetőjogban pedig általánosan célok elérése az elrettentés révén lehetséges, azaz a cél a társadalom tagjainak visszatartása a nemkívánatos tevékenységtől. A környezet elleni bűncselekmények vonatkozásában fontos a szankciónál az általános elrettentés mellett figyelembe venni a helyreállító funkciót is. Ahhoz, hogy a szervezett hulladékkereskedelem területén hatékony szankciókat lehessen kialakítani, szükséges annak a megfigyelése, hogy miért és hogyan lehetségesek ezek a bűncselekmények. Az esetek növekedésével és azzal, hogy már nagyobb arányban érint egyéb bűncselekményeket is, valamint gyakorta szerveződnek az elkövetők bünszervezetekbe, a probléma nem csak hogy fennáll, de még romlott is, azaz az eddigi mechanizmusok nem voltak megfelelőek.⁷⁰ A szankciók tekintetében fontos több szempont vizsgálata is.

Egyik ilyen szempont, hogy a büntetőeljárások mellett fontos szerepet lehet és talán kell is tulajdonítani már a közigazgatási eljárásoknak is, mivel azok kevésbé költségesek és alacsonyabb a bizonyítási küszöb is, valamint gyorsabb lefolyású, mint a büntetőeljárás.⁷¹ Az ideális mechanizmusban a közigazgatás is betöltené megelőző szerepét és foglalkozhatna hatékonyan azokkal az esetekkel, amelyek még nem érik el a büntetőjog mércéjét. Ez nyilvánvalóan leginkább a környezetvédelmi jogot kismértékben megsértő vállalatokra alkalmazható, amelyeknek törvényes tevékenységükhöz engedélyekre lehet szükségük. Ami a szervezett bűnözést illeti, a felhasznált dokumentáció gyakran hamis, és a cselekmények jellege szükségessé teszi a büntetőjog közvetlen alkalmazását, mellőzve a közigazgatási előzményeket. Másik szempont, hogy jelen esetben is azon kérdés, hogy a pénzbüntetés vagy a szabadságvesztés a legmegfelelőbb szankció rendkívül összetett, mivel a tagállamok mind a szabadságvesztés, mind a pénzbüntetés mértékét és módját nemzeti jogi hagyományaiknak megfelelően állapítják meg, amelyek jelentősen eltérnek egymástól. Az egyes tagállamokban meghatározott azonos szintű szankciók sem összehasonlíthatóak egymással. Amíg egy adott szankciószint az egyik tagállamban visszatartó erővel bír, addig egy másikban nem, ugyanis a tagállam gazdasági helyzete és jövedelmi szintje befolyással bír ezen körülményekre.⁷²

⁷⁰Giulia Giardi: Fighting the European ecomafia, Organised Trafficking in Waste and the Need for a Criminal Law Response from the EU. (Letöltés dátuma: 2022.10.15.)

⁷¹Lásd: Görgényi Ilona: Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel. In.: Agrár- és Környezetjog 2018. 25. szám 65-66.o. (Letöltés dátuma: 2022.10.22.)

⁷²Európai Bizottság: Commission Staff Working Document Evaluation of the Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (Environmental Crime Directive), 2020

Elmondható tehát, hogy a kérdéskörre nincs egységes válasz, a visszatartó erejű, hatékony és arányos szankció ezen aspektusa minden tagállamban eltérő lesz. Azonban minden tagállamra vonatkozóan érvényes megállapítás, hogy bármelyik szankciót tartja megfelelőbbnek az elrettentés eléréséhez, az csupán a felderítettség ráta javulása esetén fogja elérni ezen funkcióját.

Megfontolandó lenne a szabadságvesztés és a pénzbüntetés mellett egyéb konkrét kötelezettségek kiszabása, például az érintett terület helyreállításának kötelezettsége. Maga a megtisztítás költsége magasabb lenne, mint a jogellenes tevékenységből származó haszon, így nem biztos megérné az illegális tevékenység, valamint a környezet helyreállítása is biztosítva lenne.

A hulladékgazdálkodás megsértésével kapcsolatos bűncselekményeket általában vállalatok követik el, így a megfelelő szankciók mellett fontos a vállalatok jobb átvilágítása az engedélyezés előtt. Megelőző hatással bírhat továbbá, ha növelnék ezen vállalkozások ellenőrzésének gyakoriságát. A jogi személyek tekintetében érdemes foglalkozni azoknak felelősségével is.⁷³ A 2008/99/EK irányelv előírja a tagállamok számára, hogy rendelkezzenek a jogi személyek felelősségéről, azt viszont nem határozza meg, hogy a felelősség jellege büntetőjogi vagy nem büntetőjogi legyen, így a magánszemélyekhez hasonlóan a tagállamokra van bízva, miként határozzák meg a szankciós rendelkezéseket.⁷⁴ Az általam már hivatkozott 2021-es irányelvjavaslat azonban bővebben fogalmaz a jogi személyek felelősségével kapcsolatosan és megemlíti több szankciós lehetőséget is. Ilyen például *„a környezet adott időszakon belüli helyreállítására kötelezés, kizárás állami kedvezményekből vagy támogatásokból, a közfinanszírozásból való ideiglenes kizárás, üzleti tevékenység folytatásától való átmeneti vagy végleges eltiltás, a bűncselekmény elkövetését eredményező tevékenységek végzésére vonatkozó engedélyek és felhatalmazások visszavonása, bírósági felügyelet alá helyezés, bíróság által elrendelt felszámolás, a bűncselekmény elkövetésére használt telephely átmeneti vagy végleges bezárása, a vállalatok kötelezése átvilágítási rendszer bevezetésére a környezetvédelmi előírások betartásának fokozása érdekében, az ítéletre vagy az alkalmazott szankciókra vagy intézkedésekre vonatkozó bírósági határozat közzététele, valamint a pénzbírság felső határát is meghatározná, ami nem lehetne kevesebb, mint a jogi személy*

⁷³GÜNEŞ OKUYUCU ERGÜN: *Environmental Criminal Law in the European Union*. 2021. (Letöltés dátuma: 2022.11.20.) 918-919.o.

⁷⁴Európai Bizottság: Commission Staff Working Document Evaluation of the Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (Environmental Crime Directive), 2020.

megelőző üzleti évben elért teljes világméretű árbevételének 3%-a, illetve bizonyos elkövetési magatartások esetén 5%-a.”⁷⁵ Véleményem szerint, a javaslat által meghatározott szankciós lehetőségek a jogi személyek tekintetében megfelelő visszatartó erővel bírnának, így megfontolandó az irányelv megváltoztatása ennek megfelelően.

Elengedhetetlen azonban kiemelni, hogy szankciók vizsgálata és betartása nem lesz önmagában célravezető, ha a végrehajtásuk ellenőrzés nélkül marad.⁷⁶ Amennyiben a végrehajtás nem kerül ugyanúgy ellenőrzés alá, a szankciók csupán formális kötelezettség teljesítések lesznek és a jogszabályokban meghatározott büntetőjogi szankciók nem feltétlenül fognak sokat változtatni a gyakorlatban és nem érik el a végső célkitűzést.⁷⁷

VI./2. Egyéb bűncselekményekkel való kapcsolódásának felismerése

A dolgozatban kiemeltem néhány bűncselekményt, amelyekkel gyakorta jár együtt a hulladékbűnözés. Sajnálatos módon ezen büntettek szintén nagy látenciának „örvendenek”, így külön-külön is megjelenik célként a felderítettségi ráta változása. Érdekes ezen bűncselekménytípusokra kiemelt figyelmet fordítani és összefonódásukat megakadályozni. A hulladékbűnözés esetében, amennyiben az például bűnszervezet keretében valósul meg, célszerű vizsgálni ezen egyéb bűncselekmények esetleges megvalósulását is.

A korrupció és a magánokirat hamisítás, mintegy céleszköz, sokszor az illegális hulladékgazdálkodó tevékenység megvalósulása előtt kerül elkövetésre, így ezen bűncselekmények megelőzése, visszaszorítása is sok esetben kihatással lehet a hulladékbűnözésre és meggátolhatja a tevékenység kialakulását.

A pénzmosás leginkább a bűncselekmény elkövetésével megszerzett haszon leplezésére szolgál, azonban rendkívül fontos ezen hasznok és pénzmozgások megtalálása, ugyanis a gazdasági élet tisztaságát csorbítják.

⁷⁵ UDVARHELYI BENEC: *Az Európai Unió környezetvédelmi büntetőjogának fejlődési tendenciái és legújabb eredményei* In.: Ügyészségi Szemle 2022/03 VII. évfolyam 3. szám. 2022. 96-97.o.

⁷⁶A 2001/331/EK ajánlás már felvetette a végrehajtás javításának szükségességét a környezet elleni bűncselekményeknél, azonban ez ajánlás maradt. Recommendation of 4 April 2001 Providing for Minimum Criteria for Environmental Inspections in the Member States, 2001. OJ 118/41. (2001/331/EK)

⁷⁷MICHAEL FAURE: *The Development of Environmental Criminal Law in the EU and its Member States*. In.: Review of European Community & International Environmental Law. 2017. 143-144.o. (Letöltés dátuma: 2022.11.28.)

Az illegális kereskedelmi utak azonosítása is kiemelt érdekléssel bír, ugyanis sokszor ugyanazok az útvonalak szolgálnak több bűncselekmény megvalósulására is. Ilyen bűncselekményként említhető a kábítószerkereskedelem, emberkereskedelem, de akár a veszélyeztetett állat- és növényfajokkal való kereskedelem is.

VI./3. Ösztönözni és erősíteni a tagállami eljárásokat

Minden büntetőjogi rendszer hatékonyságának mércéje annak eredményes végrehajtási mechanizmusa, emiatt a tagállamok fellépése e tekintetben nagy jelentőséggel bír. A végrehajtás javulásához elengedhetetlen a megfelelő pénzügyi és humán erőforrás biztosítása. E tekintetben kardinális a bűnüldöző és igazságügyi hatóságok edukálása és szakosodása, a bűnüldözési lánc szereplőinek integrált megközelítése egészen a felderítéstől az ítélelhozatalig, valamint a megfelelő prioritások meghatározása a bűnüldöző szervek részéről.⁷⁸ A vámmhatóságok kapacitásának megerősítése is kulcsfontosságú, ugyanis az EU-ban még nehezebb lehet a hulladékbűncselekmények felismerése a schengeni övezet adta szabad mozgás miatt, így az ezáltal erősödött rizikófaktor elengedhetlenné teszi a bűnüldöző szervek közötti együttműködés megerősítését ilyen típusú bűncselekmények esetén is.

VI./4. Kedvezőbbé tenni a legális hulladékgazdálkodást

Egyik problémaként sorakozott fel a legális hulladékgazdálkodás költséges volta, ugyanis az, aki hulladékgazdálkodásba fog, szigorú szabályozásokkal és nagy költségekkel néz szembe, sőt mi több, ezekkel a magas költségekkel kell felvenniük a versenyt a piacon már jelen lévő illegális társaikkal. A szigorú ellenőrzés elkerülhetetlen a visszaélések elkerülése érdekében, azonban lehetne, például támogatást nyújtani ezen vállalkozóknak vagy valamiképpen kedvezőbbé tenni ezt a vállalkozási formát, hogy úgy érezzék megéri a legálisan folytatni a hulladékgazdálkodó tevékenységet.

⁷⁸Európai Bizottság: Commission Staff Working Document Evaluation of the Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (Environmental Crime Directive), 2020.

VI./5. Fogalmi keretek tisztázása

Az EU az irányelvek segítségével igyekszik tagállami szinten megvalósuló egymáshoz közelítő szabályozások létrehozására. Szinte minden ilyen irányelvvel kapcsolatosan megfogalmazható, hogy ezen a különbözőségek leküzdése sosem lehet teljes a nyelvi különbségek, eltérő joggyakorlat és jogi kultúra miatt. A probléma, hogy ennek tényleges leküzdéséhez a közös nyelv beszélése vezetne, azonban ez nem valószínű, hogy bekövetkezik. Másik megoldásként felsorakoztatható a Bíróság általi jogértelmezés és joggyakorlat bővítése. A tagállami eljárások során felmerülő fogalmi problémák és kérdések megválaszolásához kiváló lehetőségként merül fel a Bíróság általi előzetes döntéshozatal intézménye, amely talán segíthetné a gyakorlat egységesítését és a fogalomnak a gyakorlatba való elhelyezését és helyes értelmezését. Ennek eléréséhez azonban elengedhetetlen, hogy a tagállamokban is javuljanak a felderítési tendenciák és minél több ilyen ügy kerüljön bíróság elé.

VII. Az Európai Unió bűnügyi együttműködésének jövőképe

Az EU mostani szabályozásával nem tudott megoldást adni a bűncselekményi tendencia javulására. Azonban látható igyekezet, csupán az eszközök nem tűnnek kielégítőnek. Más bűncselekmény esetében már érezhető, hogy az EU kevésnek véli eszköztárát, így erősebbre fűzte hatáskörét, valamint jogosultságait, és létrehozta az Európai Ügyészséget (továbbiakban: EPPO)⁷⁹. Az EPPO létrehozása szimbolikus jelentőségű eredményt jelent az EU büntetőjogi térségének várható tendenciáját tekintve. Az intézmény létrehozásával egy nemzetek feletti szerv ténylegesen átvette azokat a hatásköröket, amelyek hagyományosan tagállamhoz tartoznak. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (továbbiakban: EUMSZ) 86. cikkének (1) bekezdése határozza meg az EPPO hatáskörét, amely az EU pénzügyi érdekei ellen elkövetett bűncselekmények üldözésére korlátozza, azonban kiterjedhet az ezen bűncselekményekkel „elválaszthatatlanul összefüggő” bűncselekményekre is. Igaz, a büntetőjog „föderalizálása” még ezen bűncselekmények üldözésére és kivizsgálására korlátozódik, viszont felveti a kérdést, hogy később ez kiterjed-e majd más transznacionális bűncselekményekre is. Az intézmény megteremtette az európai büntető igazságszolgáltatási

⁷⁹A Tanács 2017. október 12-i rendelete az Európai Ügyészség létrehozására vonatkozó megerősített együttműködés bevezetéséről OJ L 283, 31.10.2017, 1–71.o., CELEX-32017R1939

rendszer felé vezető utat, ugyanis az ügyészség létrehozásával szükséges lehet olyan szerv kialakítása is, amely elszámoltathatóvá teszi és tevékenységét ellenőrzi, hiszen a legitimitás szempontjából kulcsfontosságú, hogy a szövetségi ügyészként eljáró EPPO betartsa a jogállamiság központi elveit. Ez különösen akkor válna fontossá, ha a hatáskör bővülne az EU pénzügyi érdekein túli bűncselekményekkel is. Az EUMSZ megszövegezéséből érezhető, hogy az EPPO hatáskörét a későbbiekben ki kívánják terjeszteni, a 86. cikkének (4) bekezdése ezt kifejezetten lehetővé is teszi az Európai Tanács számára. Ezek alapján valószínűsíthető, hogy a Bizottság élni is kíván majd ezzel a lehetőségével és kiterjeszti olyan bűncselekményekre, amelyekre az EUMSZ 83. cikkének (1) és (2) bekezdése szerinti harmonizációs intézkedések révén már hozott jogszabályokat.⁸⁰ Ezek mellett szóba került már a terrorizmusra való kiterjesztés, azonban ez már az EPPO intézményét ténylegesen elszakítaná az EU pénzügyi érdekeitől.

Ezek a tendenciák arra engednek következtetni, hogy lehet a nem túl távoli jövőben már több transznacionális bűncselekmény bekerül az EPPO hatáskörébe és talán arra is sor kerül, hogy létrejöjjön egy EU-s büntetőbíróóság is. Igaz, még az EPPO bevezetése nem aratott osztatlan sikert és rengeteg kétely övezi, azonban véleményem szerint, ez a tendencia váltóponthoz fog érni idővel. Nem elképzelhetetlen egy olyan scenárió, hogy kiterjesztik később egyéb bűncselekményekre is vádhatóságát és ezek között szerepet kapnak a környezeti bűncselekmények is. Amennyiben ezek bekövetkeznének, a környezeti bűncselekmények EPPO hatáskörébe való bevonása üdvözlendő lehet, hiszen olyan transznacionális bűncselekmény, amely minden tagállamra kihatással lehet és nyomozása, felderítése egyébként is igényli a tagállamok közötti szoros bűnügyi együttműködést. A környezet büntetőjog általi védelméről szóló irányelvvel kapcsolatosan született is egy véleménytervezet, amelyben kifejtésre kerül, hogy figyelemmel a környezeti bűncselekmények nagy pénzügyi hatására, más súlyos pénzügyi bűncselekményekkel való potenciális kapcsolatára, valamint határokon átnyúló jellegére, az Európai Ügyészség lenne a legalkalmasabb arra, hogy ezen transznacionális bűncselekményeket leghatékonyabban felderítse. A véleménytervezet kifejezetten ajánlja a Bizottságnak, hogy az EPPO megbízatását terjessze ki a súlyos környezeti bűncselekményekre.⁸¹

⁸⁰JACOB ÖBERG: *The European Public Prosecutor: Quintessential supranational criminal law?* Maastricht Journal of European and Comparative Law. 2021. (Megtekintés dátuma: 2022.10.23.)

⁸¹SASKIA BRICMONT: *Draft Opinion of the Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs for the Committee on Legal Affairs on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the protection of the environment through criminal law* (COM(2021)0851 - C9-0466/2021 - 2021/0422(COD)) 2022. (Letöltés dátuma: 2022.11.29.)

Az Európai Parlament által kiadott irányelvi felülvizsgálatban is megjelenik olyan ajánlás, ami felveti egy „Zöld Európai Ügyészség” létrehozását az EPPO részeként, amely egy környezeti bűnözésre szakosodott rendőri, ügyészi szervként működne ezen bűncselekmények felderítése érdekében.⁸²

Látható tehát, hogy az EU-n belül már megfogalmazódott az EPPO hatáskörének kiterjesztése a környezet elleni bűncselekményekre, valamint az EUMSZ-ben található irányadó rendelkezések sem zárják ki ennek lehetőségét. Azonban fontos kiemelni, hogy az EPPO-hoz több tagállam nem csatlakozott, ugyanis jelen formájában nem támogatják működését. (berakni az adatokat). Meglátásom szerint, mivel még újonnan létrehozott együttműködési területről beszélünk, amelynek működése nem teljes és gördülékeny, így nem egyszerű annak megállapítása, hogy valóban kedvező hatással lenne-e a bűncselekmények felderítésére. Mindenesetre, az intézmény fejlődése esetén támogatandó felvetésnek gondolom, hiszen megoldást nyújthatna a felderítési nehézségekre és hatással lehetne egy hatékonyabb végrehajtási mechanizmus létrejöttére.

VIII. Záró gondolatok

Összegezve, ahogy dolgozatomban is jelzem, az illegális hulladékkereskedelem és -lerakás bűncselekménye káros a környezetre, az emberi egészségre, valamint a gazdaság tisztaságára. Azonban számos hátrányával és károsító hatásával együtt sem kerül a bűncselekmény „reflektorfénybe” sem az EU-ban, sem a tagállamok nemzeti jogában. A dolgozatban láthattuk, hogy az EU jogában jelenleg hatályos irányelvek nem képesek a bűncselekmény visszaszorítására, valamint nem érték el ezen céljukat. Az irányelvek megváltoztatására és hatékonyabbá tételére felmerült az igény, amelyre az általam bemutatott Bizottság által indított konzultáció is rávilágít. Az irányelveknek nem sikerült egységes fogalmi kereteket alkotni, valamint hatékony és visszatartó erejű szankciót előírni a tagállamok számára. Másik nagy probléma a bűncselekmény látenciájának magas foka. A látencia oka láthattuk több összetevővel bír, ilyen a szabályozások egyenlőtlensége, mind a keresleti, mind a kínálati oldalon lévő országok érdekeltsége, a hulladékgazdálkodási folyamat összetettsége, valamint a

⁸²CARMEN-CRISTINA CÎRLIG: *Revision of Directive 2008/99/EC Protection of the environment through criminal law*. 2022.

legális elemek keveredése az illegális elemekkel. Az e-hulladékkal kapcsolatos égető problémák is bemutatásra kerültek, kiemelve annak illegális szállítását és helytelen kezelését. Meglátásom szerint, a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankció, az egyéb bűncselekményekkel való kapcsolódásának felismerése, a tagállami eljárások ösztönzése és edukálása a témában, a legális hulladékgazdálkodás kedvezőbbé tétele és a fogalmi keretek tisztázása adhatna megoldást a bűncselekményekkel felmerülő problematikákra. Továbbá, fontos kihangsúlyozni, hogy e bűncselekménynél is a tagállamok megfelelő bűnügyi együttműködése és együttes fellépése elengedhetetlen a célok elérése érdekében.

IX. Irodalomjegyzék

Szakirodalom:

ANDREA ILLES - KRISTOF GEERAERTS - JEAN-PIERRE SCHWEIZER: *Illegal shipment of e-waste from the EU: A case study on illegal e-waste export from the EU to China.*, In.: EFFACE Work Package 4 Affiliation: Institute for European Environmental Policy. 2015. (Letöltés dátuma: 2022.10.17.)

ANTAL VERONIKA: *Előzetes döntéshozatali eljárás az Európai Bíróság gyakorlatának tükrében.*

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/34359/Themis_2005_dec_Antal_Veronika_p_4-10.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Megtekintés dátuma: 2022.11.25.)

CARMEN-CRISTINA CÎRLIG: *Revision of Directive 2008/99/EC Protection of the environment through criminal law.* 2022.

Európai Bizottság: Commission Staff Working Document Evaluation of the Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (Environmental Crime Directive), 2020. 6.o.

European Union Action to Fight Environmental Crime: *Environmental Crime and the EU Synthesis of the Research Project „European Union Action to Fight Environmental Crime”* 2016. (Letöltés dátuma: 2022.10.13.)

European Union Action to Fight Environmental Crime: *Victims in the “Land of Fires”: a case study on the consequences of buried and burnt waste in Campania, Italy.* 2015. (Letöltés dátuma: 2022.10.12.)

ESSEN, O.F. (2021). *Operationalising effective public enforcement of environmental law in the EU, with a focus on England and Wales, Germany and the Netherlands.* Ref. Ares (2021)3048078 - 07/05/202, 2021. (Megtekintés dátuma: 2022.11.01.)

FATF Report: Money Laundering from Environmental Crime. 2021. (Letöltés dátuma: 2022.09.28.)

GARAI RENÁTA – MOLNÁR TAMÁS: *A hulladékprobléma kriminológiai és büntetőjogi vetülete.* 164-165.o. (Letöltés dátuma: 2022.11.29.)

GIULIA GIARDI: *Fighting the European ecomafia, Organised Trafficking in Waste and the Need for a Criminal Law Response from the EU.* (Letöltés dátuma: 2022.10.15.)

GÖRGÉNYI ILONA: *Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel.* In.: Agrár- és Környezetjog 2018. 25. szám (Letöltés dátuma: 2022.10.22.)

GÜNEŞ OKUYUCU ERGÜN: *Environmental Criminal Law in the European Union.* 2021. (Letöltés dátuma: 2022.11.20.)

INZELT ÉVA: *Korrupció: fehérgallérrel vagy anélkül. A fehérgalléros bűnözés változó tartalma és formái.* (Letöltés dátuma: 2020.10.05.)

IRK FERENC: *Fehérgalléros bűnözés, elitbűnözés, menedzserdeviancia* 7.p. (Letöltés dátuma: 2022.10.05.)

JACOB ÖBERG: *The European Public Prosecutor: Quintessential supranational criminal law?* Maastricht Journal of European and Comparative Law. 2021. (Megtekintés dátuma: 2022.10.23.)

JIM BAIRD - R. CURRY - P. CRUZ: *An overview of waste crime, its characteristics, and the vulnerability of the EU waste sector.* 2014. (Letöltés dátuma: 2022. 09.29.)

LIESELOT BISSCHOP: *“Is it all going to waste? Illegal transports of e-waste in a European trade hub”.* 2012. (Letöltés dátuma: 2022.10.10.)

LIESELOT BISSCHOP: *Designed to break: planned obsolescence as corporate environmental crime* (Letöltés dátuma: 2022.10.11.)

LIESELOT BISSCHOP: *Waste Crime: Low Risks - High Profits. Gaps in Meeting the Global Waste Challenge. A Rapid Reponse Assessment.* In.: GRID-Arendal & UNEP 2015. 41.p.

Financial Action Task Force (FATF) Report: *Money Laundering from Environmental Crime.* 2021. (Letöltés dátuma: 2022.10.15.)

MADAI SÁNDOR: *Nem csalás, de ámtás? Dogmatikai megjegyzések a PIF Irányelvhez.* In: Miskolci Jogi Szemle 14. évfolyam 2. különszám 2. kötet 2019.

MARGAUX MORGANTI, SERENA FAVARIN, DANIELA ANDREATTA: *Illicit Waste Trafficking and Loopholes in the European and Italian Legislation.* In.: European Journal on Criminal Policy and Research, 2020. (Letöltés dátuma: 2022.09.27.)

MARÍA SORAYA RODRÍGUEZ RAMOS: *Az egészséges környezethez való jog elismerése., 2021.* (Megtekintés dátuma: 2022.10.25.)

MARINKÁS GYÖRGY: *Az egészséges környezethez való jog, mint alapvető emberi jog – Lehetséges megközelítések az egyes emberi jogvédelmi mechanizmusok gyakorlata alapján, különös tekintettel az őslakos népeket érintő kérdésekre.* In.: Agrár- és Környezetjog 2020. 29. szám

MARSOVSZKI SÁRA LILI – SZIEBIG ORSOLYA JOHANNA: *Az ökokóidum és a klímaváltozás elleni küzdelem összefüggései.* In.: A klímaváltozás hatásaiból eredő kihívások. Szerk.: Sziebig Orsolya Johanna, Tóth Zoltán Balázs., Külügyi Műhely Alapítvány. 2022.

MICHAEL FAURE: *The Development of Environmental Criminal Law in the EU and its Member States.* In.: Review of European Community & International Environmental Law. 2017. (Letöltés dátuma: 2022.11.28.)

NAGY JUDIT: *Közös nyomozócsoportok az Európai Unió tagállamai közötti bűnügyi együttműködésben.* 2010. (Letöltés dátuma: 2022.10.23.)

NIKOS PASSAS.: *Cross-border crime and the interface between legal and illegal actors.* In: Upperworld and underworld in cross-border crime, Security Journal. New York: Palgrave MacMillan. 2002. (Letöltés dátuma: 2022.10.12.)

RICARDO PEREIRA: *Towards Effective Implementation of the EU Environmental Crime Directive? The Case of Illegal Waste Management and Trafficking Offences* (Letöltés dátuma: 2022.09.10)

SANCHIS CARLES, MARÍA JESÚS, Ref. Ares(2021)1221866 - 12/02/2021, 2021. (Megtekintés dátuma: 2022.11.01.)

SASKIA BRICMONT: *Draft Opinion of the Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs for the Committee on Legal Affairs on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the protection of the environment through criminal law* (COM(2021)0851 - C9-0466/2021 - 2021/0422(COD)) 2022. (Letöltés dátuma: 2022.11.29.)

UDVARHELYI BENCE: *Büntető anyagi jogi jogharmonizáció az Európai Unióban*. Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXI. pp. (Letöltés dátuma: 2022.10.23.)

UDVARHELYI BENCE: *Az Európai Unió környezetvédelmi büntetőjogának fejlődési tendenciái és legújabb eredményei* In.: *Ügyészségi Szemle* 2022/03 VII. évfolyam 3. szám. 2022.

Online elérhető források:

<https://news.un.org/en/story/2022/07/1123482> (Megtekintés dátuma: 2022.10.15.)

<https://www.theworldcounts.com/challenges/planet-earth/state-of-the-planet/world-waste-facts> https://datatopics.worldbank.org/what-a-waste/trends_in_solid_waste_management.html (Megtekintés dátuma: 2022.09.23.)

https://ec.europa.eu/environment/archives/youth/waste/waste_what_the_eu_does_hu.html (Megtekintés dátuma: 2022.09.23.)

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Waste_statistics_-_electrical_and_electronic_equipment#Electronic_equipment_.28EEE.29_put_on_the_market_and_WEEE_processed_in_the_EU (Megtekintés dátuma: 2022.11.10.)

<https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-warns-of-increase-in-illegal-waste-dumping> (Megtekintés dátuma: 2022.09.23.)

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/qanda_21_6745 (Megtekintés dátuma: 2022.09.15.)

<https://www.epa.gov/emergency-response/health-and-ecological-hazards-caused-hazardous-substances> (Megtekintés dátuma: 2022.09.25.)

<https://www.eea.europa.eu/hu/jelzesek/jelzesek-2014/cikkek/hulladek-problema-vagy-eroforras> (Megtekintés dátuma: 2022.09.25.)

https://www.legambiente.it/sites/default/files/docs/RifiutiSpa_2003_0000000328.pdf (Megtekintés dátuma: 2020.10.14.)

<https://www.europol.europa.eu/content/publication/octa-2011-eu-organised-crime-threatassessment-1465> (Megtekintés dátuma: 2022.10.13)

EU-s kerethatározatok, irányelvek és egyéb jogszabályok:

2003/80/IB kerethatározat

2008/99/EK irányelv

2012/19/EU irányelv

2017/1939/EU rendelet

Strafgesetzbuch [StGB] 326.§

2012. évi C. törvény [Btk.] 248.§

EU Bíróság ügyek:

C-259/05. sz. ügy

C-624/17. sz. ügy

C-487/17–C-489/17. sz. ügy